

**«УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»
Кафедра економіки та фінансів**

Омельченко Оксана Анатоліївна

УДК 658.336.5

**Кваліфікаційна робота магістра
«Фінансовий механізм соціального страхування в
Україні»**

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О.А. Омельченко

Науковий керівник

Плетенецька Світлана Михайлівна

к.е.н., доцент

Київ – 2025

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

завідувач кафедри економіки та фінансів

_____ Ігор Румик

« ___ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

ОМЕЛЬЧЕНКО ОКСАНИ АНАТОЛІВНИ

Ступінь вищої освіти - магістр

Галузь знань - 07 Управління і адміністрування

Спеціальність - 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Освітня програма – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Тема роботи	Фінансовий механізм соціального страхування в Україні
Номер та дата наказу про затвердження теми	№ 69-6 від 13.11.2023 р.
Науковий керівник	Плетенецька Світлана Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент
Вихідні дані до роботи	Дослідження базується на законодавчих та нормативних актах України, зокрема Законах України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про соціальні послуги», а також на статистичних даних Міністерства соціальної політики України, Державної служби статистики України, аналітичних звітах, монографіях і наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників.
Постановка завдання	Розкриття сутності, зміст та завдання фінансового механізму соціального страхування, визначення принципів, роль і значення соціального страхування в системі соціального захисту, аналіз сучасного стану та особливості функціонування фінансового механізму соціального страхування в Україні, оцінка складників фінансового механізму недержавного соціального страхування, розробка пропозицій щодо вдосконалення фінансового механізму соціального страхування в Україні.
Посилання на джерела інформації (не більше п'яти найменувань, які рекомендує науковий керівник)	1. Румик І. Плетенецька С., Царенок О. Особливості управління фінансовими ресурсами підприємств в умовах воєнного стану. <i>Вчені записки Університету «КРОК»</i> . 2023. № 4(72). С. 9-19. 2. Румик І.І. Розвиток фінансового сектору: стан, фінансова інклюзія, візія та стратегія дій. <i>Соціально-економічні та правові аспекти розвитку суспільства</i> : колективна

	<p>монографія / за ред. С.М. Лаптева, І.П. Мігус. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2020. С. 147-160.</p> <p>3. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Фінанси : підручник / за ред. д.е.н., проф. В.І. Грушко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 58-60 с.</p> <p>4. Грушко В.І. Фінансова політика держави на макрорівні. Колективна монографія. Том 6. Київ: Університет «КРОК», 2012. 206 с.</p>
Вимоги до кваліфікаційної роботи	Кваліфікаційна робота має передбачати розробку теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового механізму соціального страхування в Україні для забезпечення його стійкості та ефективності.

Дата видачі завдання 23.12.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання	Примітка
1	Вибір напрямку дослідження	12.11.2023	<i>Виконано</i>
2	Затвердження теми кваліфікаційної роботи та призначення наукового керівника	13.11.2023	<i>Виконано</i>
3	Затвердження завдання на кваліфікаційну роботу	23.12.2023	<i>Виконано</i>
4	Розробка концепції кваліфікаційної роботи. Затвердження плану досліджень.	01.03.2024	<i>Виконано</i>
5	Підготовка першого розділу роботи	01.07.2024	<i>Виконано</i>
6	Підготовка другого розділу роботи	30.09.2024	<i>Виконано</i>
7	Підготовка третього розділу роботи	02.12.2024	<i>Виконано</i>
8	Підготовка вступу та висновків	13.12.2024	<i>Виконано</i>
9	Підготовка джерельної бази	16.12.2024	<i>Виконано</i>
10	Подання роботи на перевірку на плагіат	19.12.2024	<i>Виконано</i>
11	Виконання наукової складової роботи	20.12.2024	<i>Виконано</i>
12	Проходження попереднього захисту	21.12.2024	<i>Виконано</i>
13	Доопрацювання роботи з врахуванням зауважень	13.01.2025	<i>Виконано</i>
14	Зовнішня експертиза, отримання відгуку наукового керівника та подання роботи на кафедру	16.01.2025	<i>Виконано</i>
15	Захист кваліфікаційної роботи	25.01.2025	<i>Виконано</i>

Здобувач

Оксана ОМЕЛЬЧЕНКО

Науковий керівник

Світлана ПЛЕТЕНЕЦЬКА

АНОТАЦІЯ

Омельченко О.А. Фінансовий механізм соціального страхування в Україні. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, освітня програма Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2025.

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню теоретичних і практичних аспектів функціонування фінансового механізму соціального страхування та шляхів його вдосконалення, розробці та обґрунтуванні нових підходів до управління фінансовим механізмом соціального страхування, підвищення його фінансової стійкості та ефективності.

Ключові слова: механізм, фінансові ресурси, ефективність, планування, оптимізація, страхування.

SUMMARY

Omelchenko O.A. Financial Mechanism of Social Insurance in Ukraine. Manuscript.

Master's qualification work on specialty 072 Finance, Banking, Insurance and Stock Market, Educational program Finance, Banking, Insurance and Stock Market. KROK University, Kyiv, 2025.

This qualification work is dedicated to the study of theoretical and practical aspects of the functioning of the financial mechanism of social insurance and ways of improving it. It includes the development and justification of new approaches to managing the financial mechanism of social insurance, enhancing its financial sustainability and efficiency.

Keywords: mechanism, financial resources, efficiency, planning, optimization, insurance.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	10
1.1. Основні поняття, зміст та завдання фінансового механізму соціального страхування.....	10
1.2. Суть, принципи і роль соціального страхування.....	18
1.3. Фінансовий механізм регулювання соціального страхування	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	30
2.1. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації ...	30
2.2. Оцінка фінансового механізму соціального страхування в Україні	39
2.3. Аналіз складників фінансового механізму недержавного соціального страхування в Україні	57
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	68
3.1. Особливості фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні	68
3.2. Напрями оптимізації фінансового механізму соціального страхування в Україні	76
3.3. Пропозиції щодо удосконалення фінансового механізму соціального страхування в Україні	85
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Соціальне страхування виступає ключовим компонентом системи соціального захисту населення, забезпечуючи громадянам реалізацію їхніх соціальних прав, таких як право на гідний рівень життя, медичну допомогу та соціальні виплати. Ця система спрямована на підтримку громадян у разі виникнення певних соціальних ризиків, зокрема безробіття, хвороби, інвалідності або виходу на пенсію, і є запорукою соціальної стабільності в суспільстві.

У сучасних умовах економічної нестабільності, викликаній як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, зокрема воєнними діями, зростанням рівня інфляції та демографічними змінами, вдосконалення фінансового механізму соціального страхування стає одним із пріоритетних завдань для економіки України. Значний відтік населення, старіння суспільства та зменшення кількості платників податків створюють нові виклики для фінансової стійкості соціальних фондів і вимагають розробки інноваційних підходів до їх фінансування та управління.

Особливої уваги потребує питання ефективного розподілу обмежених бюджетних ресурсів у контексті зростання соціальних потреб. Постійне зростання витрат на соціальні виплати вимагає раціонального використання коштів та пошуку нових джерел фінансування. Це, своєю чергою, впливає не лише на соціальну сферу, але й на економічний розвиток країни, оскільки забезпечення належного функціонування системи соціального страхування сприяє зниженню рівня бідності, підтримці споживчого попиту та формуванню соціального капіталу.

Наукові дослідження проблематики соціального страхування є актуальними, адже вони спрямовані на виявлення недоліків у системі фінансування соціальних гарантій, обґрунтування нових моделей фінансування та пропозицію шляхів їх вдосконалення. Питання фінансового механізму соціального страхування в Україні стали об'єктом досліджень багатьох учених, зокрема: Л. Бабич та Л. Васечко [1], А. Бардашевська [2], В. Базилевич та Л.

Баластрик [3], М. Бондар, О. Цятковська та А. Цятковська [4], В.І. Грушко, В.З. Кузьмінський [6,7], О.І. Данилюк [8], О.В. Железняк [10], О.Б. Жук [11], С.М. Плетенецька [27,28]. Однак у сучасній літературі недостатньо уваги приділяється специфіці функціонування фінансового механізму соціального страхування саме в Україні, що визначає необхідність подальшого дослідження цієї проблематики.

Метою кваліфікаційної роботи. Основною метою роботи є розробка теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового механізму соціального страхування в Україні для забезпечення його стійкості та ефективності.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи було поставлено **завдання:**

- розкрити сутність, зміст та завдання фінансового механізму соціального страхування;
- визначити принципи, роль і значення соціального страхування в системі соціального захисту;
- розглянути фінансовий механізм регулювання соціального страхування;
- проаналізувати сучасний стан та особливості функціонування фінансового механізму соціального страхування в Україні;
- виконати оцінку фінансового механізму соціального страхування в Україні;
- оцінити складники фінансового механізму недержавного соціального страхування;
- розглянути особливості фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні;
- дослідити розвиток та оптимізація фінансового механізму соціального страхування в Україні;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення фінансового механізму соціального страхування в Україні.

Об'єктом дослідження є фінансовий механізм соціального страхування в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти функціонування і вдосконалення фінансового механізму соціального страхування.

Методи дослідження. У ході дослідження були використані методи дослідження: у процесі роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи: методи аналізу та синтезу для вивчення теоретичних аспектів теми; статистичний метод для аналізу показників функціонування соціальних фондів; методи порівняння та узагальнення для розробки рекомендацій; графічний метод для візуалізації отриманих результатів.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативні акти України, зокрема Закони України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про соціальні послуги», а також статистичні дані Міністерства соціальної політики України, Державної служби статистики України, аналітичні звіти, монографії і наукові праці українських і зарубіжних дослідників.

Наукова новизна здобутих результатів полягає у розробці та обґрунтуванні нових підходів до управління фінансовим механізмом соціального страхування, підвищення його фінансової стійкості та ефективності. Це сприятиме зміцненню фінансової системи соціального захисту населення та забезпеченню її стабільного функціонування в умовах економічної невизначеності та соціальних викликів.

Практичне значення здобутих результатів полягає у розробці пропозицій щодо оптимізації механізмів фінансування соціального страхування, які можуть бути використані органами державного управління для підвищення стійкості та ефективності функціонування соціальної сфери.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на конференціях: "Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку", яка проходила 7 грудня 2023 року та Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні

проблеми економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика», яка проходила 20 грудня 2024 року.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить 14 таблиць, 15 рисунків і 4 додатки. Загальний обсяг магістерської роботи становить 103 сторінки, список використаних джерел становить 58 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

1.1. Основні поняття, зміст та завдання фінансового механізму соціального страхування

У сучасній економічній літературі поняття «фінансовий механізм» трактується досить широко, проте єдиної думки щодо його змістового наповнення та складових частин поки що немає. Сутність фінансового механізму виявляється через його елементи, які визначають його структуру та організаційну побудову. Зокрема, В. Базилевич та Л. Баластрик пропонують визначення, згідно з яким фінансовий механізм є «поєднанням економічних, організаційних та нормативно-правових форм, методів постійного управління фінансовою діяльністю держави для забезпечення потреб державних структур, суб'єктів господарювання та населення, зокрема, під час формування і використання фінансових ресурсів» [4]. Це визначення є достатньо змістовним, однак його можна доповнити, звернувши увагу на методи та форми впливу.

У широкому розумінні фінансовий механізм можна визначити як комплекс фінансових інструментів, методів і важелів, які впливають як на соціальні, так і на економічні процеси у суспільстві. Водночас В. Опарін уточнює, що, окрім зазначених складових, до фінансового механізму також належать форми й інструменти, які використовуються для регулювання фінансових процесів [5]. У більш вузькому розумінні фінансовий механізм представляє собою сукупність конкретних фінансових методів і важелів, що впливають на формування та використання фінансових ресурсів, маючи на меті забезпечення стабільного функціонування державних установ, стимулювання розвитку суб'єктів господарювання та соціального захисту населення [6].

До основних елементів фінансового механізму належать фінансові методи, важелі, інструменти, а також нормативно-правове, організаційне та

інформаційне забезпечення. Водночас, на думку В. Оспіщева, О. Близнюка та Л. Лачкової, фінансовий механізм не обов'язково включає організаційне забезпечення, а акцент робиться саме на методах і важелях [6].

Суттєвою деталізацією відзначаються праці С. Юрія, М. Шавариної та Н. Шаманської, які визначають фінансовий механізм соціального страхування як систему фінансових методів, форм і важелів управління фінансовими ресурсами, спрямовану на матеріальне забезпечення громадян у разі виникнення страхових ситуацій [7]. Водночас Л. Васечко звертає увагу на необхідність чіткого планування та використання коштів соціального страхування як ключового елемента цього механізму [8].

Таким чином, фінансовий механізм є багатогранною системою, яка охоплює різноманітні методи, важелі та інструменти управління фінансовими ресурсами, а також відповідне організаційне та нормативно-правове забезпечення. Його роль у системі соціального страхування полягає в забезпеченні стабільного фінансування та ефективного використання ресурсів для підтримки соціальних гарантій і захисту населення.

Л. Васечко запропонувала детальну класифікацію фінансових важелів, які забезпечують функціонування фінансового механізму соціального страхування. Вона виділяє три основні групи: важелі надходжень, розподілу та резервування. До важелів надходжень відносяться соціальні страхові внески, платежі, пасивні доходи від тимчасово вільних коштів (наприклад, розміщених на депозитах), резерви фондів, благодійні внески та державні асигнування. Важелі розподілу включають страхові виплати, матеріальне забезпечення, а також компенсацію збитків і витрат. Важелі резервування полягають у створенні резервів коштів фонду як для поточних потреб, так і для забезпечення фінансової стабільності фонду, що дає змогу здійснювати страхові виплати вчасно та в повному обсязі.

Особливо важливою є прозорість у грошових потоках, яка гарантує адресність страхових виплат. Резерви страхових коштів, які знаходяться на рахунках фонду, є свідченням фінансової стійкості та забезпечують стабільність системи соціального страхування. Три групи важелів формують

основу фінансового механізму, забезпечуючи ефективне функціонування бюджету фонду та цільову спрямованість витрат.

Фінансові ресурси є основою фінансового механізму соціального страхування. Вони включають сукупність коштів, які акумулюються у фонді через частку єдиного соціального внеску та інші надходження. Ці ресурси слугують для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам. Уся система фінансового механізму функціонує як регульований потік фінансових ресурсів: кошти надходять від страхувальників до страховиків (через єдиний соціальний внесок) і далі перерозподіляються у вигляді страхових виплат до страхувальників.

Фінансові методи відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки вони регулюють розподільчо-перерозподільчі відносини. Зокрема, фінансові інструменти встановлюють зв'язок між доходами та витратами бюджету фонду, а важелі підсилюють дію цих інструментів. Фінансові методи забезпечують вплив на процеси у сфері соціального страхування, особливо при накопиченні коштів та їхньому подальшому розподілі. Вони сприяють не лише підтримці стабільності, але й забезпечують ефективне виконання функцій соціального захисту.

Таким чином, фінансовий механізм соціального страхування функціонує як комплексний регулятор фінансових потоків, що спрямовані на акумуляцію, розподіл і резервування коштів для забезпечення соціальних гарантій громадян. Ефективність його функціонування залежить від скоординованої роботи фінансових важелів, інструментів і методів, які формують єдиний механізм взаємодії між страхувальниками, страховиками та застрахованими особами.

Структура фінансового механізму повинна будуватися з урахуванням фінансового забезпечення, фінансового регулювання та системи важелів впливу, що є ключовими елементами ефективного управління [6; 14; 15; 16]. Фінансове забезпечення, за своєю сутністю, являє собою сукупність джерел і форм фінансування економічної діяльності, із особливим акцентом на підтримці та розвитку соціальної сфери [17].

На рис. 1.1 представлено узагальнену схему, яка демонструє взаємодію ключових елементів фінансового механізму соціального страхування в Україні. Ця схема відображає функціональну структуру механізму, спрямовану на забезпечення ефективного формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для реалізації соціальних гарантій.

Фінансове регулювання відіграє центральну роль у цій системі, забезпечуючи раціональне управління фінансовими потоками, що є важливим для досягнення стабільності та ефективності фінансового механізму. Цей процес включає як кількісний, так і якісний аналіз руху фінансових ресурсів, що дає змогу оптимізувати їх використання відповідно до встановлених пріоритетів та потреб.

Контроль за соціально-економічною ефективністю є ще одним важливим елементом фінансового механізму. Він дозволяє оцінити, наскільки ефективно формуються і використовуються фінансові ресурси фонду соціального страхування. Контроль також сприяє забезпеченню прозорості й цільового спрямування фінансових потоків, що підвищує довіру до системи соціального страхування.

Функції фінансового механізму, такі як планування, прогнозування, оперативне управління, регулювання, стимулювання, контроль та нагляд, реалізуються через його структурні елементи. Завдяки цим функціям система може своєчасно реагувати на зовнішні виклики, ефективно розподіляти ресурси та забезпечувати стабільність соціального захисту.

Таким чином, фінансовий механізм соціального страхування в Україні є комплексною системою, яка об'єднує різноманітні елементи та процеси для досягнення головної мети – забезпечення соціальних гарантій громадянам у стабільний і прозорий спосіб.

Нормативно-правова база соціального страхування в Україні забезпечує формування системи правових і організаційних відносин, які визначають характер функціонування цієї сфери.

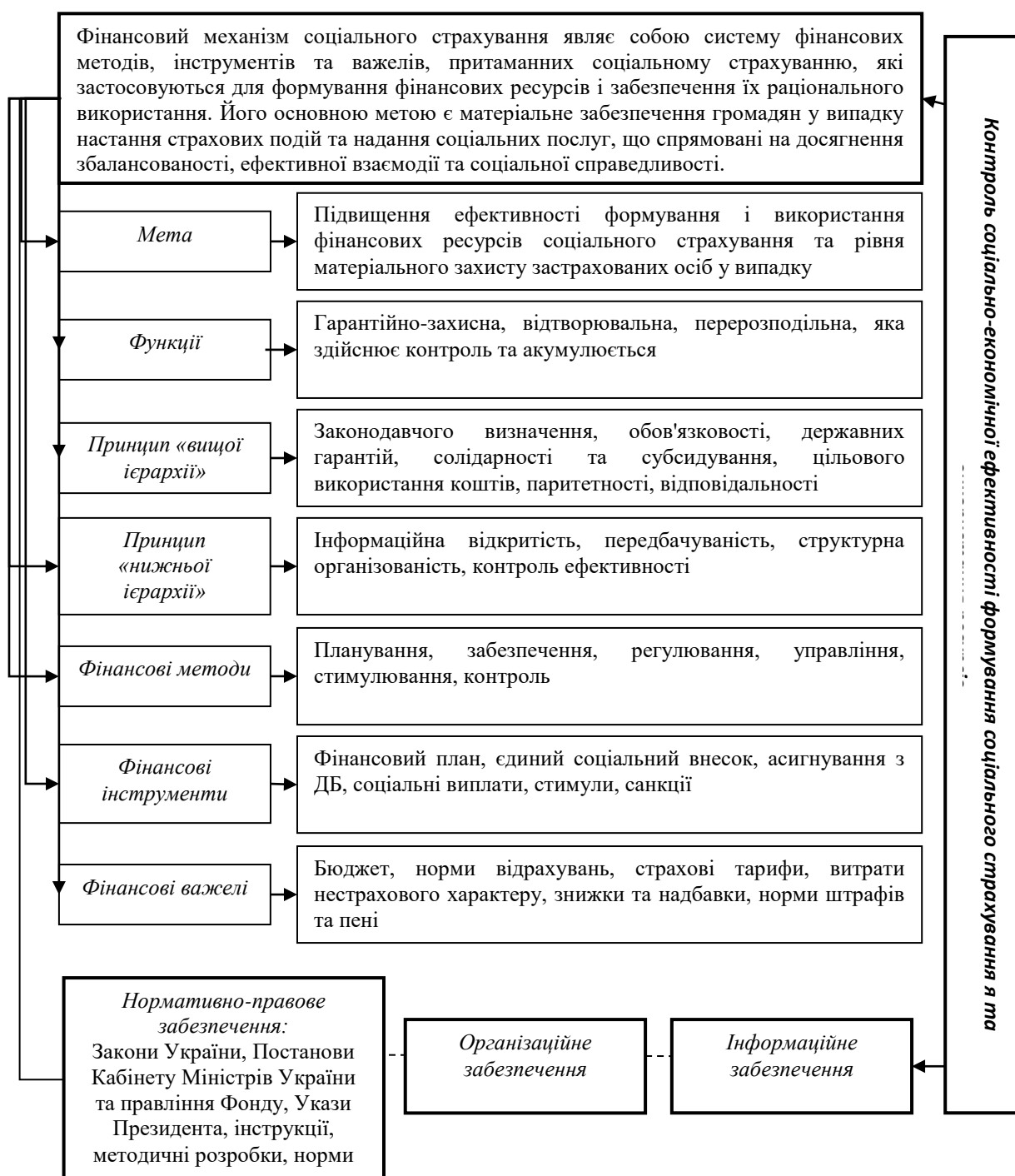

Рис. 1.1. Схема фінансового механізму соціального страхування

Джерело: складено автором на основі [23]

Основними документами, що регулюють соціальне страхування, є Конституція України, Кодекс законів про працю та спеціальні закони, такі як «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне

страхування» і «Про збір та облік єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне страхування». Крім того, вагоме значення мають укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, розпорядження Національної комісії, а також нормативні акти фондів соціального страхування [8, с. 139].

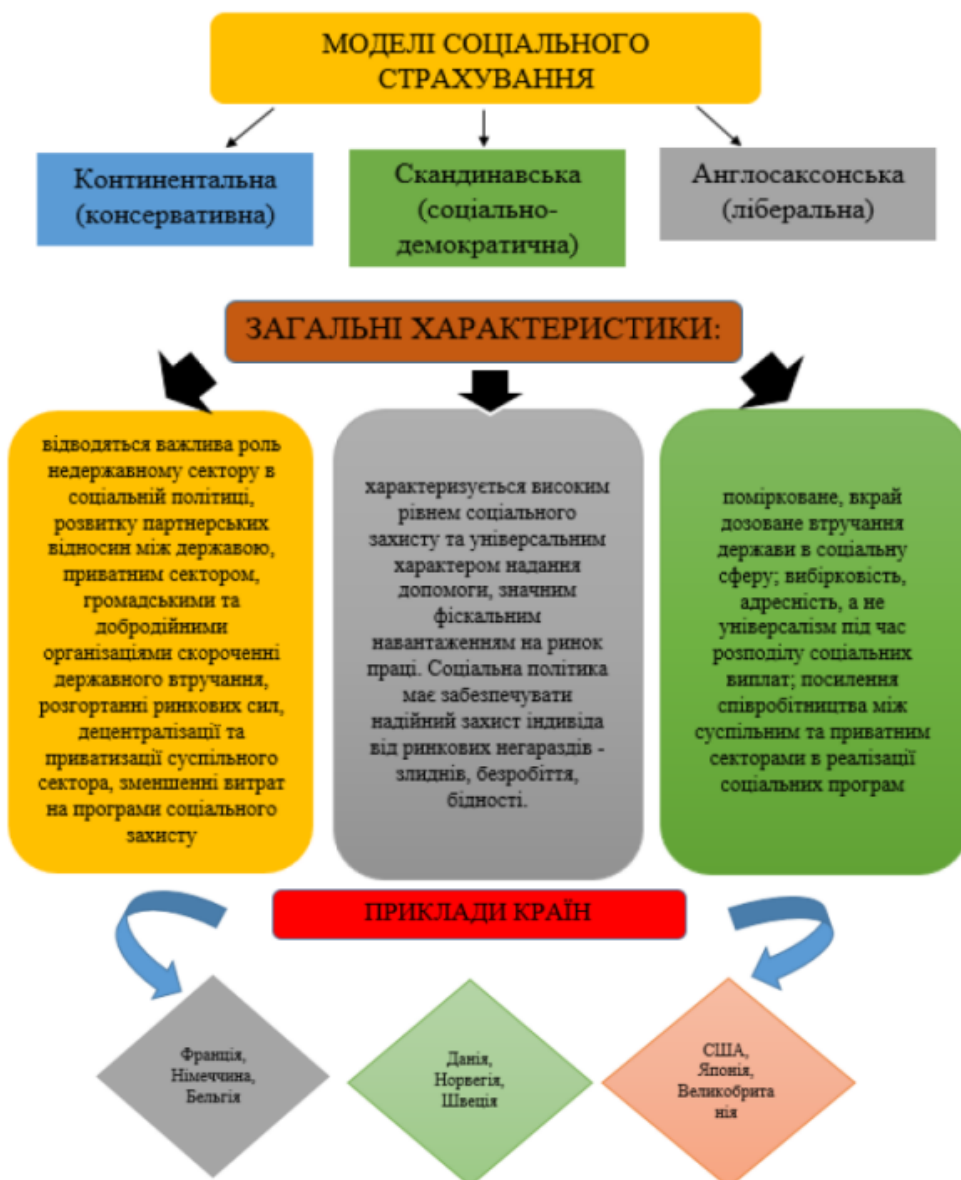

Рис. 1.2. Типологія основних моделей соціального страхування

Джерело: складено автором на основі [23]

Фінансовий механізм соціального страхування визначає раціональне формування та розподіл фінансових ресурсів з метою підтримки соціального

захисту. Його основні складники включають фінансові методи, інструменти й важелі, серед яких соціальні внески, пасивні доходи, державні асигнування, страхові резерви та інші джерела. Особлива увага приділяється прозорості грошових потоків, адресності страхових виплат і збалансованості бюджету фондів.

Сучасний стан фінансового механізму соціального страхування потребує вдосконалення. Зокрема, необхідно переглянути пропорції внесків між роботодавцями й працівниками, максимально допустимий рівень зарплати для обчислення внесків та ефективність використання фондів. Це сприятиме зміцненню фінансової стабільності системи, яка залежить від макроекономічних і демографічних факторів. Зменшення чисельності працездатного населення через демографічну кризу призводить до збільшення навантаження на систему соціального страхування, що потребує комплексних змін.

Розподіл фінансового навантаження між роботодавцями та працівниками, розміри страхових виплат, які залежать від заробітної плати й трудового стажу, є ключовими аспектами системи. Бюджет фонду, що складається з надходжень від страхових внесків, є головним фінансовим документом, який регламентує витрати на соціальне забезпечення та послуги. Водночас на ефективність функціонування системи впливають такі чинники, як рівень економічного розвитку, доходи населення, демографічна динаміка та розмір тіньового сектору.

Для поліпшення ситуації необхідно не лише підвищувати рівень доходів громадян, а й впроваджувати механізми для легалізації заробітної плати. Підвищення прозорості, вдосконалення нормативної бази та оптимізація фінансових потоків сприятимуть покращенню соціального захисту громадян, зокрема підвищенню соціальних виплат і гарантій. Таким чином, фінансовий механізм соціального страхування має забезпечувати стабільність і соціальну справедливість, спрямовуючи ресурси на потреби населення з максимальною ефективністю.

Основними завданнями створення ефективного фінансового механізму соціального страхування в Україні є забезпечення акумулювання необхідних фінансових ресурсів, оптимального їх розподілу та ефективного використання. Це передбачає прозорість і публічність на кожному етапі, що є важливим для підвищення довіри громадськості до системи соціального страхування. Особлива увага приділяється контролю за раціональним витрачанням коштів і забезпеченню паритетності інтересів між суб'єктами страхових відносин. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність контрольних заходів та сформуванню передумови для удосконалення механізмів мобілізації та використання фінансових ресурсів.

Удосконалення фінансового механізму також потребує адаптації до змін сучасного економічного життя. Це включає модернізацію існуючих підходів до розподілу фінансових ресурсів, розвиток фінансових інструментів і підвищення гнучкості системи. Значну увагу слід приділити перерозподілу фінансової відповідальності між роботодавцем і працівником. Такий перерозподіл сприятиме стимулюванню легалізації заробітних плат та запобіганню поширенню тіньової економіки [9, с. 11].

Фінансовий механізм соціального страхування повинен базуватися на принципах стабільності, солідарності, передбачуваності та паритетності. Ці принципи забезпечують стійкість системи, сприяють підтримці страхового захисту для широких категорій населення та створюють умови для довгострокової збалансованості системи. У цьому контексті кошти фонду соціального страхування слід розглядати не лише як грошові резерви, а як динамічний фінансовий потік, що забезпечує перерозподіл первинних доходів підприємств і домогосподарств з метою надання соціального захисту.

Для забезпечення стійкості системи важливо стимулювати роботодавців до покращення умов праці. Це можливо завдяки впровадженню системи пільг у сплаті єдиного соціального внеску за умови виконання визначених вимог. Такий підхід дозволить не лише поліпшити матеріальне забезпечення застрахованих осіб, але й сприятиме загальному економічному розвитку,

включно зі збільшенням частки економічно активного населення та покращенням демографічної ситуації.

Удосконалення фінансового механізму соціального страхування повинно ґрунтуватися на принципах справедливості, ефективності й прозорості, забезпечуючи раціональне використання ресурсів та надання соціальних гарантій. Це, у свою чергу, сприятиме зростанню довіри населення до системи соціального страхування і підвищенню її ефективності в умовах сучасних економічних викликів.

1.2. Суть, принципи і роль соціального страхування

Соціальне страхування є важливою складовою соціальної політики України, яка забезпечує реалізацію прав громадян на соціальний захист у разі настання страхових випадків, передбачених законодавством. Ця система є основним інструментом забезпечення матеріальної підтримки населення в умовах ризиків, пов'язаних із втратою працездатності, безробіттям, нещасними випадками та іншими соціальними викликами.

Соціальне страхування виконує економічну, правову та соціальну функції, впливаючи як на добробут громадян, так і на стабільність економічного середовища. За своєю сутністю, воно сприяє перерозподілу національного доходу через формування спеціальних страхових фондів і забезпечує матеріальну підтримку громадян у разі настання страхових випадків. Окрім цього, система соціального страхування підтримує економічну активність підприємств через збереження здоров'я і працездатності їхніх працівників.

Проблематика соціального захисту, зокрема соціального страхування, привертає значну увагу світової спільноти. Міжнародна організація праці (МОП) визначає соціальний захист як "базовий рівень соціальної підтримки, доступний кожному громадянину, незалежно від тривалості трудового стажу чи

здійснених внесків". Основними елементами системи соціального захисту є соціальне забезпечення, соціальна допомога та соціальне страхування.

Ключовим інструментом соціальної політики, що допомагає суспільству та державі зменшувати нерівність доходів населення, спричинену відмінностями у продуктивності праці та ефективності виробництва, є система соціального забезпечення. Ця система забезпечує фінансову підтримку окремим категоріям громадян (малозабезпеченим сім'ям, родинам із дітьми, постраждалим від війни або політичних репресій тощо) у вигляді соціальних виплат із державного бюджету. Розмір та своєчасність таких виплат залежать від економічної політики уряду, фінансових можливостей бюджету та механізмів виплат. Обмеженість фінансових ресурсів держави може спричинити затримку або зменшення розмірів соціальних виплат, тоді як надмірно високий рівень таких виплат може негативно впливати на мотивацію працездатного населення. Термін "соціальне забезпечення" вперше був закріплений у законодавстві США у 1935 році, після чого цей підхід був підтриманий МОП для широкого застосування у світі.

Рис. 1.3. Принципи соціальної політики

Джерело: складено автором на основі [24]

Соціальне страхування є невід'ємною складовою системи соціального захисту, яка орієнтована на людину та її потреби. Основна мета соціального страхування полягає у забезпеченні захисту громадян у разі виникнення певних страхових випадків, таких як втрата працездатності, необхідність догляду за дитиною, вагітність і пологи, безробіття, нещасний випадок на виробництві

тощо. Важливою відмінністю соціального страхування від соціальної допомоги є те, що соціальне страхування не залежить від матеріального стану застрахованої особи. Це означає, що навіть громадяни з достатнім доходом мають право на виплати за програмами соціального страхування за умови сплати відповідних страхових внесків. У таблиці представлено основні аспекти функціонування соціального страхування в Україні, що охоплюють соціальну значимість, економічну роль, правові основи, фінансові особливості та організаційно-правову форму цього механізму [15].

Таблиця 1.1

Основні аспекти та функції соціального страхування в Україні

Категорія	Опис
1	2
Соціальна значимість	Соціальне страхування гарантує права громадян на соціальний захист, включаючи підтримку у разі втрати працездатності, годувальника чи безробіття.
Конституційні гарантії	Закріплене у ст. 46 Конституції України право на соціальний захист, що забезпечується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.
Економічна роль	Виконує функцію перерозподілу національного доходу, забезпечує підтримку матеріального добробуту працівників і їхніх сімей.
Правовий аспект	Регулюється системою юридичних норм, які визначають порядок, умови та принципи надання соціальних гарантій громадянам.
Фінансова сутність	Виражає економічні відносини через формування фондів грошових коштів для забезпечення матеріальної підтримки громадян у разі страхових випадків.
Основні страхові випадки	Втрата працездатності, годувальника, безробіття, вагітність і пологи, догляд за дитиною, нещасні випадки на виробництві, професійні захворювання.
Фінансові відносини	Включають взаємодію між страховими фондами, платниками внесків, працівниками, державними та місцевими бюджетами, а також іншими організаціями.
Вплив на економіку	Сприяє відтворенню робочої сили, підтримує ефективність підприємств через забезпечення соціального захисту працівників.
Елементи соціального захисту	Основний елемент – соціальне страхування; допоміжний – соціальна допомога.
Організаційно-правова форма	Автономний механізм акумуляції коштів для компенсації соціальних ризиків через перерозподіл фінансових ресурсів.
Фінансові стосунки з фондами	Взаємодія з платниками внесків, працівниками, державними установами, міністерствами, організаціями, які виконують соціальні програми чи надають послуги.

Джерело: складено автором на основі [8]

Соціальне страхування як категорія є багатовимірним явищем, що поєднує економічні, фінансові, соціальні та правові аспекти, які виникають у процесі захисту населення від соціальних ризиків. З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що соціальний захист, соціальне забезпечення та соціальне страхування є основними механізмами державної соціальної політики, які спрямовані на зменшення соціальної нерівності та забезпечення економічної стабільності населення. Ефективність їх роботи залежить від спроможності держави підтримувати фінансову стійкість відповідних фондів, забезпечувати прозорість та своєчасність виплат, а також стимулювати громадян до активної участі у системі соціального страхування. Соціальне страхування в Україні є важливою складовою соціальної політики держави, забезпечуючи правовий і фінансовий механізм підтримки громадян у випадку виникнення соціальних ризиків. Його вплив поширюється як на економіку країни, сприяючи збереженню працездатності населення, так і на соціальну сферу, гарантуючи стабільність і безпеку громадян.

Соціальне страхування є важливим механізмом соціального захисту громадян, який базується на низці принципів, що забезпечують його ефективність, прозорість та доступність. Ці принципи, закріплені законодавчо, визначають основні аспекти функціонування соціального страхування як системи фінансової підтримки в разі настання страхових випадків, таких як хвороба, втрата працездатності, безробіття чи старість.

Таблиця 1.2

Основні принципи соціального страхування

Принцип	Сутність	Роль у системі соціального страхування
1	2	3
Законодавче забезпечення	Визначає умови, порядок і гарантії соціального страхування на основі нормативно-правових актів.	Гарантує право на соціальне страхування всім громадянам незалежно від їхнього статусу чи умов праці.
Обов'язковість страхування	Забезпечує обов'язкову участь у соціальному страхуванні для	Реалізує суцільне охоплення населення соціальним страхуванням.

Продовження таблиці 1.2

Принцип	Сутність	Роль у системі соціального страхування
1	2	3
	працівників, роботодавців та самозайнятих осіб.	
Особиста відповідальність	Кожна особа бере участь у фінансуванні страхування; розмір виплат залежить від внесків і страхового стажу.	Стимулює громадян до свідомого планування фінансового забезпечення на випадок несприятливих ситуацій.
Фінансування витрат фондами	Покриття витрат, пов'язаних із наданням соціальних послуг, через спеціальні фонди соціального страхування.	Забезпечує стабільність і прозорість фінансування соціального страхування.
Солідарність і субсидування	Перерозподіл фінансової участі між роботодавцями, працівниками та державою; горизонтальний і вертикальний перерозподіл доходів.	Гарантує матеріальну допомогу менш забезпеченим категоріям населення.
Організаційне самоврядування	Управління фондами представниками працівників і роботодавців.	Забезпечує прозорість функціонування та формує довіру до системи соціального страхування.
Загальність	Соціальне страхування охоплює всіх, хто його потребує, відповідно до законодавства.	Дотримується принципу рівного доступу до соціальних гарантій.

Джерело: складено автором на основі [8]

Завдяки цим принципам забезпечується солідарність між усіма учасниками страхування, відповідальність роботодавців, працівників і держави, фінансова стабільність та дотримання соціальних гарантій. Таблиця, наведена нижче, узагальнює основні принципи соціального страхування, висвітлюючи їх сутність та роль у забезпеченні соціального захисту.

Принципи соціального страхування є основою функціонування системи соціального захисту, яка забезпечує стабільність, прозорість і рівність у реалізації прав громадян на соціальні гарантії. Реалізація цих принципів дозволяє гармонізувати інтереси держави, роботодавців і працівників, забезпечуючи матеріальну підтримку населення в разі настання страхових випадків. Важливу роль відіграє поєднання обов'язковості, солідарності та самоврядування, що сприяє ефективності та довірі до системи [14, с. 23].

Отже, соціальне страхування являє собою систему соціального захисту, спрямовану на забезпечення громадян матеріальною підтримкою у разі виникнення певних життєвих обставин. До таких обставин належать хвороба, повна або часткова втрата працездатності, втрата годувальника, безробіття, яке виникло з незалежних від особи причин, а також досягнення пенсійного віку або інші випадки, визначені законодавством. Фінансування цієї системи здійснюється за рахунок коштів страхових фондів, державного бюджету та інших джерел, передбачених нормативно-правовими актами. Основною метою соціального страхування є створення умов для фінансової підтримки громадян у періоди їхньої соціальної вразливості, а також забезпечення соціальної стабільності та економічної рівноваги у суспільстві.

1.3. Фінансовий механізм регулювання соціального страхування

Фінансовий механізм регулювання соціального страхування є складною системою, що забезпечує акумуляцію, розподіл і використання фінансових ресурсів для реалізації соціальних гарантій та захисту громадян. Цей механізм є критично важливим у підтримці соціальної стабільності та економічної стійкості, особливо в умовах економічних і демографічних викликів. Його функціонування спрямоване на забезпечення фінансової підтримки громадян у випадках втрати працездатності, безробіття, досягнення пенсійного віку або інших соціальних ризиків [16, с. 37].

Основою фінансового механізму є страхові внески, які формують основну частину доходів соціальних фондів. Додатковими джерелами фінансування є державні дотації, благодійні внески, а також доходи від інвестицій тимчасово вільних коштів фондів.

Ці ресурси забезпечують фінансування соціальних виплат, таких як пенсії, допомоги по безробіттю, виплати у зв'язку з втратою працездатності, а також інших соціальних послуг.

Фінансовий механізм регулювання соціального страхування виконує не лише розподільчу, але й накопичувальну функцію. Це означає, що частина коштів може бути зарезервована для забезпечення стабільності системи в довгостроковій перспективі. Наприклад, створення резервних фондів дозволяє пом'якшити наслідки економічних криз або несподіваних демографічних змін, таких як старіння населення або зниження народжуваності.

Важливою складовою фінансового механізму є його нормативно-правова база, яка забезпечує чітке регулювання порядку збору внесків, визначення розмірів виплат та їхніх умов. Законодавче забезпечення гарантує прозорість і справедливість системи, а також її відповідність потребам суспільства. Прозорість фінансового механізму досягається через регулярний моніторинг і аудит діяльності соціальних фондів. Це дозволяє виявляти слабкі місця в системі та своєчасно вживати заходів для їх усунення [22, с. 438].

Фінансовий механізм також відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної солідарності. Він передбачає перерозподіл фінансових ресурсів між різними групами населення. Це може бути як горизонтальний перерозподіл, коли кошти від громадян, які не скористалися соціальними виплатами, спрямовуються на допомогу тим, хто їх потребує, так і вертикальний, що полягає в підтримці осіб із низькими доходами за рахунок тих, хто сплачує більше внесків.

Ключовою метою функціонування фінансового механізму є підтримка економічно активного населення через створення умов для збереження їхньої працездатності та фінансової стабільності. Це досягається шляхом своєчасного надання виплат і соціальних послуг, які дозволяють працівникам залишатися конкурентоспроможними на ринку праці [25, с. 145].

Фінансовий механізм регулювання соціального страхування є також інструментом управління соціальними ризиками. Через акумуляцію коштів у фондах система забезпечує фінансову захищеність громадян від ризиків, пов'язаних із втратою працездатності, досягненням пенсійного віку,

народженням дитини чи іншими життєвими обставинами. Це сприяє зміцненню довіри громадян до системи соціального страхування і держави загалом.

Фінансовий механізм регулювання соціального страхування – це сукупність фінансових інструментів, методів та засобів, які застосовуються для акумулювання, розподілу та використання коштів страхових фондів з метою забезпечення матеріального захисту населення. Цей механізм забезпечує фінансову стійкість системи соціального страхування та гарантує своєчасність виплат соціальних допомог і страхових виплат громадянам у разі настання страхових випадків.

Таблиця 1.3

Основні складові фінансового механізму соціального страхування

Складова	Опис
Джерела фінансування	Основними джерелами фінансування є страхові внески роботодавців, працівників та самозайнятих осіб, кошти державного бюджету та інвестиційний дохід від розміщення коштів фондів.
Страхові фонди	До основних фондів належать: Фонд соціального страхування України, Пенсійний фонд України та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
Формування та використання фінансових ресурсів	Фінансові ресурси формуються за рахунок страхових внесків. Використання коштів включає виплати допомог, фінансування профілактичних заходів та покриття адміністративних витрат.
Методи фінансового регулювання	Регулювання фінансових ресурсів здійснюється за допомогою нормативного, бюджетного та актуарного методів, а також шляхом контролю та аудиту діяльності фондів.
Принципи фінансового механізму соціального страхування	Основні принципи: солідарність, паритетність, цільове використання та ефективність. Вони забезпечують рівний доступ до соціальних виплат та ефективність управління ресурсами.
Інструменти фінансового механізму	Інструменти включають тарифну політику, нормативи відрахувань, фінансовий моніторинг, контроль та інвестиційні механізми для отримання додаткових доходів фондів.
Фінансова стійкість системи соціального страхування	Фінансова стійкість забезпечується шляхом збалансування надходжень та витрат. При виникненні дефіциту держава може надавати фінансову підтримку або змінювати ставки внесків.

Джерело: складено автором на основі [13]

Аналіз фінансового механізму соціального страхування дозволяє зробити низку важливих висновків щодо його структури, функціонування та ролі в забезпеченні соціальної стабільності держави.

Фінансовий механізм соціального страхування є складною системою, яка включає джерела фінансування, страхові фонди, інструменти та методи регулювання, а також принципи управління ресурсами. Основними джерелами фінансування є обов'язкові страхові внески роботодавців, працівників та самозайнятих осіб, кошти державного бюджету та доходи від інвестування тимчасово вільних коштів фондів. Така багатокомпонентна структура забезпечує фінансову стабільність системи навіть за умов економічної нестабільності.

Ключову роль у системі відіграють три основні страхові фонди: Фонд соціального страхування України, Пенсійний фонд України та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Кожен із цих фондів має свою чітко визначену функціональну роль у забезпеченні фінансового захисту громадян від різних соціальних ризиків, таких як хвороба, втрата працездатності, вагітність та пологи, безробіття та інші життєві обставини.

Процес формування та використання фінансових ресурсів у рамках соціального страхування базується на принципах цільового використання коштів. Залучені ресурси направляються на здійснення виплат допомог, страхових компенсацій, фінансування профілактичних заходів та покриття адміністративних витрат. Цей підхід дозволяє оптимізувати фінансові ресурси та забезпечити їхнє ефективне використання.

Важливим елементом фінансового механізму є методи фінансового регулювання, до яких належать нормативний, бюджетний, актуарний методи та метод контролю і аудиту. Завдяки цим методам забезпечується прозорість і підзвітність управління коштами. Нормативний метод передбачає встановлення чітких нормативів розміру внесків та виплат. Бюджетний метод дозволяє залучати додаткове фінансування з державного бюджету у разі дефіциту коштів.

Актуарний метод спрямований на прогнозування майбутніх доходів і витрат, що дає змогу підтримувати фінансову стійкість системи в

довгостроковій перспективі. Контроль та аудит дозволяють забезпечити ефективний нагляд за використанням фінансових ресурсів.

Принципи фінансового механізму соціального страхування є основою ефективного функціонування системи. Принцип солідарності забезпечує підтримку осіб, які опинилися у скрутних життєвих обставинах, за рахунок коштів, зібраних від усіх учасників системи. Принцип паритетності передбачає розподіл фінансового навантаження між роботодавцями та працівниками. Принцип цільового використання гарантує, що кошти фондів будуть спрямовані виключно на передбачені законом потреби, а принцип ефективності вимагає оптимізації витрат та зменшення адміністративного навантаження.

Серед основних інструментів фінансового механізму соціального страхування слід виділити тарифну політику, нормативи відрахувань, фінансовий моніторинг та інвестиційні інструменти. Завдяки цим інструментам забезпечується контроль за своєчасністю надходжень внесків, їх використанням та можливістю отримання додаткових доходів через інвестування тимчасово вільних коштів у державні облигації або інші фінансові активи.

Фінансова стійкість системи соціального страхування є пріоритетом для держави. Вона забезпечується шляхом збалансування надходжень та витрат фондів. У разі дефіциту коштів держава може здійснювати фінансову підтримку через дотації з державного бюджету або змінювати ставки внесків. Ефективне бюджетне планування та прогнозування з використанням актуарних розрахунків дозволяє уникнути дефіциту та своєчасно коригувати розмір внесків або виплат.

Фінансовий механізм соціального страхування є невід'ємною частиною соціальної політики держави, що забезпечує соціальний захист населення у випадку різних життєвих ризиків. Завдяки чіткій структурі джерел фінансування, ефективному управлінню страховими фондами та використанню методів фінансового регулювання, система соціального страхування залишається стійкою навіть за умов економічної нестабільності. Впровадження інструментів контролю, аудиту та інвестування дозволяє забезпечити

прозорість управління фінансами, підтримувати фінансову стійкість фондів та забезпечувати своєчасність соціальних виплат. Для підвищення ефективності механізму необхідно удосконалювати управління ризиками, посилювати контроль за використанням коштів та впроваджувати сучасні технології для моніторингу та управління ресурсами.

Фінансовий механізм соціального страхування — це комплекс фінансових інструментів, які забезпечують акумуляцію, розподіл та цільове використання коштів для захисту громадян у разі настання страхових випадків. Основними джерелами фінансування системи є страхові внески, державний бюджет та інвестиційний дохід. Ефективне управління цими ресурсами забезпечує стійкість системи соціального страхування, своєчасність виплат та підтримання соціальної справедливості. Оптимальне поєднання принципів солідарності, паритетності та ефективності дозволяє створити систему, яка відповідає потребам суспільства та забезпечує фінансову стабільність навіть у кризових умовах.

Отже, фінансовий механізм регулювання соціального страхування є багатогранною системою, яка виконує функції фінансового забезпечення, соціального перерозподілу та управління ризиками. Ефективність його роботи залежить від збалансованості джерел фінансування, прозорості процесів розподілу коштів та здатності адаптуватися до економічних і соціальних змін.

Соціальне страхування виступає важливою складовою системи соціального захисту. Воно базується на принципах обов'язковості, солідарності, прозорості та адресності, які забезпечують його доступність для широких верств населення та ефективність фінансової системи. Завдяки соціальному страхуванню створюються умови для збереження працездатності, охорони здоров'я та забезпечення громадян під час втрати доходу. Особливу увагу слід приділити інтеграції принципів фінансової стійкості та гнучкості в механізм функціонування системи соціального страхування.

Дослідження показало, що фінансовий механізм соціального страхування виконує низку ключових функцій: від акумулювання ресурсів до контролю за їх

раціональним використанням. Це дозволяє забезпечувати стійкість системи соціального страхування та адаптувати її до змін у соціально-економічному середовищі. Водночас ефективність цього механізму значною мірою залежить від прозорості фінансових операцій, збалансованості джерел фінансування та відповідності страхових виплат реальним потребам населення.

Таким чином, теоретичні основи фінансового механізму соціального страхування визначають його як багатокомпонентну систему, що сприяє підтримці соціальної стабільності та економічного розвитку. Удосконалення цих механізмів є ключовим завданням для забезпечення їхньої відповідності сучасним викликам та потребам суспільства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації

Європейська інтеграція України вимагає створення умов для досягнення членства в Європейському Союзі через широкомасштабне впровадження європейських стандартів і норм у законодавство та систему державного управління. Одним із ключових напрямків сучасної державної політики є забезпечення соціального захисту населення, що є важливим пріоритетом.

Соціальна політика країн ЄС спрямована на підтримку стабільного рівня життя населення, збільшення рівня зайнятості, скорочення нерівності в доходах, посилення соціальних гарантій та боротьбу з бідністю. Україна, визнавши євроінтеграцію своїм стратегічним напрямом, прагне адаптувати свою систему соціального захисту та його фінансового забезпечення до європейських стандартів. Така орієнтація визначає необхідність реформування вітчизняної системи соціального захисту, аби максимально наблизити її до загальноєвропейських норм. Зважаючи на це, стає актуальним окреслення основних напрямів розвитку фінансового забезпечення соціального захисту в Україні в контексті євроінтеграційних процесів [20, с. 178].

На даний момент в економічній теорії та практиці немає єдиного підходу до визначення терміну «соціальний захист». Це зумовлено різними точками зору на його сутність. М. Мальований у своїй монографії детально проаналізував існуючі підходи до цього поняття, згрупувавши їх наступним чином [26, с. 47-53]:

- як функцію держави або суспільства;
- як комплекс дій, заходів, методів, гарантій, прав та інститутів;
- як систему інститутів, заходів, гарантій і засобів;

- як діяльність держави, спрямовану на підтримку населення;
- як окремий інститут.

Ці підходи формують широкую основу для розуміння сутності соціального захисту та його ролі у державній політиці.

Державне регулювання є основним елементом управління соціальним страхуванням та виконує такі завдання (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Завдання державного регулювання у сфері ЗДСС

Джерело: складено автором на основі [36]

Державне регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування (ЗДСС) є ключовим механізмом забезпечення соціальної стабільності та захисту громадян. Основними напрямками є формування єдиної державної політики у сфері соціального страхування, яка дозволяє узгоджувати всі дії між різними органами та забезпечувати системність.

Особливу увагу держава приділяє реалізації прав громадян на соціальний захист, гарантуючи своєчасність і доступність допомоги в разі настання страхових випадків.

Одним із головних завдань є створення умов для стабільного функціонування системи. Це включає забезпечення фінансової стійкості страхових фондів, прозорості їх діяльності та оптимізацію процесів управління. Важливу роль відіграє контроль за дотриманням законодавчих і нормативних вимог, що гарантує справедливість і цільове використання коштів.

Адаптація національної системи соціального страхування до міжнародних стандартів підкреслює її відкритість до інновацій та готовність до інтеграції у глобальні процеси. Це дозволяє покращити якість наданих послуг та збільшити довіру з боку громадян.

Отже, державне регулювання ЗДСС забезпечує узгодженість, стабільність і прозорість функціонування системи соціального страхування, сприяючи підвищенню якості соціальних послуг і захисту прав громадян, що є основою соціального розвитку держави.

Подальше дослідження сутності соціального захисту як окремого суспільного інституту варто проводити через детальний аналіз його структури. Ця структура повинна включати ключові елементи: цілі та мету діяльності; функції та принципи; суб'єктів і об'єктів, що взаємодіють у межах інституційного середовища; сфери регулювання; форми реалізації соціального захисту. Основною метою соціального захисту є забезпечення захисту людини від соціально-економічних ризиків, створюючи умови для її стабільної життєдіяльності в соціальному, культурному та економічному середовищі.

Досягнення цієї мети передбачає виконання ряду конкретних цілей, які залежать від рівня суспільного розвитку, економічного потенціалу держави та національного менталітету. Реалізація цих цілей можлива лише за умови дотримання принципів соціального захисту та виконання його функцій. Соціальний захист виступає складною багаторівневою системою, яка включає соціальне страхування, соціальне забезпечення, а також соціальні стандарти й гарантії, що забезпечуються державою.

Соціальне страхування в Україні представлено такими видами (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Види соціального страхування

Джерело: складено автором на основі [36]

Кожна з цих складових виконує специфічні функції, але вони комплексно взаємодіють, взаємодоповнюють одна одну і спільно сприяють ефективній роботі механізму соціального захисту. При цьому кожна складова має свій власний фінансовий механізм реалізації, що дозволяє ефективно виконувати поставлені завдання. Такий підхід забезпечує гармонійне функціонування системи соціального захисту, спрямованої на підтримку населення [26, с. 144].

Ефективне функціонування фінансового механізму системи соціального захисту населення можливе лише за умови узгодженої взаємодії її складових. Термін "механізм" у загальному розумінні можна трактувати як сукупність елементів системи, що взаємодіють між собою для передачі та трансформації руху, забезпечуючи цілісність та спрямованість системи у визначеному напрямку. Виходячи з цього, фінансовий механізм системи соціального захисту населення слід розглядати у двох аспектах: широкому та вузькому.

- боротьба з бідністю
підвищення добробуту населення
- попередження та мінімізація дії наслідків соціальних ризиків
- сприяння соціальному та економічному розвитку
- стимулювання розвитку соціального партнерства
- зменшення соціальної нерівності
- поліпшення фізичного та духовного здоров'я людини
- боротьба з демографічною кризою

Рис. 2.3. Цілі соціального захисту

Джерело: складено автором на основі [26]

У широкому сенсі фінансовий механізм системи соціального захисту населення – це комплекс взаємопов'язаних фінансових механізмів, що охоплюють соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальні стандарти і гарантії. Ці механізми взаємодіють, доповнюючи один одного, з метою забезпечення стабільного розвитку держави та задоволення базових потреб громадян на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум.

У вузькому розумінні фінансовий механізм визначається як система спеціально розроблених, закріплених законодавчо форм, методів, інструментів і важелів, спрямованих на акумулювання, перерозподіл і ефективне використання фінансових ресурсів. Це робиться для забезпечення добробуту громадян, особливо тих, хто належить до соціально вразливих груп, таких як особи з інвалідністю, безробітні, багатодітні родини та діти-сироти [33, с. 136].

Реалізація фінансового забезпечення соціального захисту в Україні здійснюється через три ключові форми: соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальну допомогу. Процес фінансового забезпечення, своєю чергою, поділяється на два основні етапи: формування та використання

фінансових ресурсів. Кожен з цих етапів включає певні складові, які забезпечують його функціонування та досягнення цілей соціального захисту.

Основним джерелом формування фінансових ресурсів у системі соціального захисту виступає валовий внутрішній продукт (ВВП). У ході його розподілу та перерозподілу утворюються первинні та вторинні доходи інституційних секторів економіки, частина яких, через сплату податків та соціальних внесків (обов'язкових і добровільних), спрямовується на формування централізованих та децентралізованих фондів. Умовно ці джерела поділяються на три категорії: державні централізовані фонди (до них належать державний і місцеві бюджети, а також соціальні фонди); державні децентралізовані фонди (наприклад, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування); та недержавні соціальні фонди.

Ефективність роботи системи соціального захисту залежить від здатності забезпечити баланс між потребою у фінансових ресурсах та наявними доходами. Одним із ключових чинників, що впливає на потребу у фінансових ресурсах, є чисельність та розміри соціальних трансфертів у межах цієї системи. Хоча на фінансове забезпечення впливає багато факторів, саме соціальні трансферти є визначальними, оскільки саме вони формують обсяги ресурсів, потрібних для реалізації програм соціального захисту.

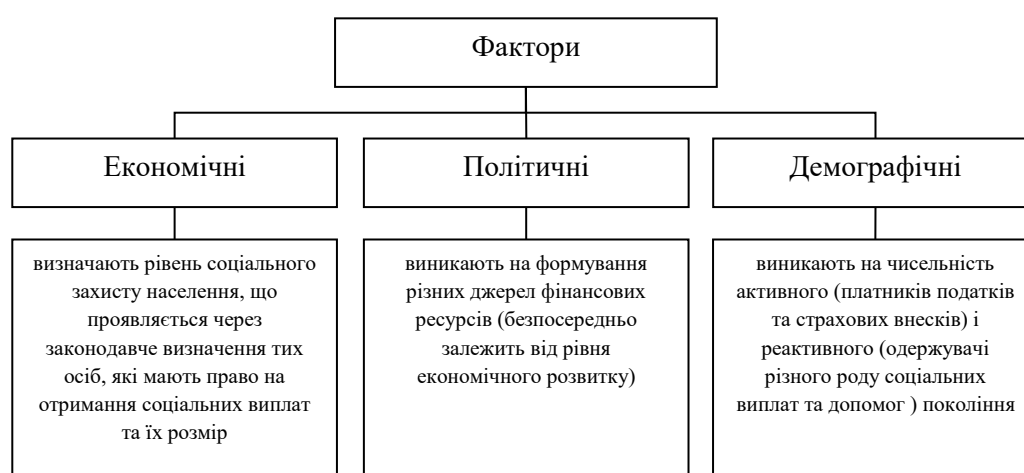

Рис. 2.4. Основні чинники, які впливають на потребу у фінансових ресурсах для соціального захисту населення

Джерело: складено автором на основі [26]

Соціальні трансферти реалізуються через різноманітні програми соціального захисту населення. Останніми роками в Україні, як і в багатьох інших державах, спостерігається зменшення соціальної ролі держави. Основною причиною цього є фінансова криза, яка спричиняє скорочення або обмеження фінансування державних соціальних програм. У таких умовах пріоритетним стає соціальне страхування, особливо недержавне. Забезпечення оптимального фінансування системи соціального захисту можливе лише за умови збалансованого розвитку всіх її складових, що не повинно впливати на рівень соціальної захищеності громадян України [26, с. 88].

Оптимальний розподіл фінансових ресурсів у системі соціального захисту має стати ключовим пріоритетом. Подальше скорочення програм соціального захисту є недоцільним і може спричинити погіршення соціальних стандартів. Європейський вибір України передбачає масштабну інтеграцію загальноєвропейських норм і стандартів у систему державного управління та соціального захисту.

Досягнення стратегічних цілей соціального захисту населення вимагає побудови ефективного механізму його реалізації. Цей механізм повинен базуватися на трьох основних підсистемах: правовій, організаційній та фінансовій.

Правова підсистема забезпечує створення нормативно-правового підґрунтя, яке визначає категорії осіб, що отримують соціальний захист, принципи надання допомоги, сфери відповідальності між громадянами, підприємствами та державою, а також регулює форми і види допомоги.

Організаційна підсистема формує систему інституцій, які займаються забезпеченням соціального захисту. Вона передбачає створення мережі органів загальної та спеціальної компетенції, розподіл повноважень між рівнями адміністративно-територіального управління та оптимізацію їх функцій.

Фінансова підсистема відіграє ключову роль у формуванні джерел фінансових ресурсів та розробці методів їх раціонального використання. У контексті ринкової економіки соціальний захист реалізується шляхом

мобілізації фінансових ресурсів усіх економічних суб'єктів, включаючи домогосподарства, підприємства та державу.

Рис. 2.5. Структурно-логічна схема фінансового механізму реалізації соціального захисту населення

Джерело: складено автором на основі [27]

Таким чином, гармонійне поєднання всіх трьох підсистем забезпечить ефективність системи соціального захисту, сприяючи покращенню життєвих умов громадян України навіть у складних економічних умовах.

На основі структурно-логічної схеми фінансового механізму реалізації соціального захисту населення можна зробити наступні висновки [22, с. 156]:

1. Джерела фінансування соціального захисту є багатокомпонентними та охоплюють як державні, так і недержавні джерела. До них належать кошти державного і місцевих бюджетів, власні кошти домогосподарств, фонди соціального страхування, кредитні кошти та фінансові ресурси підприємств і організацій.

Види соціального страхування та розміри відшкодувань Пенсійного Фонду України

Джерело страхування	Види матеріального забезпечення	Розмір відшкодувань
Пенсійні виплати за рахунок коштів солідарної системи пенсійного страхування	пенсія за віком	<p>Розмір пенсії за віком визначається за формулою: $P = Z_p \cdot K_c$, де: P - розмір пенсії, у гривнях; Z_п - заробітна плата (дохід) застрахованої особи у гривнях; K_с - коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи.</p> <p>Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.</p> <p>Мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом.</p> <p>За кожний повний рік страхового стажу понад 35 років чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії.</p>
Пенсійні виплати за рахунок коштів солідарної системи пенсійного страхування	пенсія по інвалідності	<p>Залежно від групи інвалідності: I група - 100 % пенсії за віком; II група - 90 % пенсії за віком; III група - 50 % пенсії за віком</p>
	пенсія у зв'язку з втратою годувальника	<p>на одного непрацездатного члена сім'ї - 50 % пенсії за віком померлого годувальника; на двох та більше непрацездатних членів сім'ї - 100 % пенсії за віком померлого годувальника</p>
Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування	довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя	<p>Виплата довічної пенсії здійснюється у строки і в порядку, що визначені договором страхування довічної пенсії.</p> <p>У разі якщо сума належних учаснику накопичувальної системи пенсійного страхування на момент набуття права на пенсію пенсійних коштів не досягає мінімальної суми коштів, необхідної для оплати договору страхування довічної пенсії, то ця особа (а в разі її смерті - члени її сім'ї чи спадкоємці) має право на отримання одноразової виплати.</p>
		<p>На вимогу застрахованої особи одноразова виплата здійснюється в разі виїзду її за кордон на постійне місце проживання.</p> <p>У разі смерті учасника накопичувальної системи пенсійного страхування до досягнення ним віку, належні йому пенсійні кошти накопичувальної системи пенсійного страхування успадковуються в порядку, визначеному Цивільним кодексом України.</p>

Джерело: складено автором на основі [34]

2. Форми та інструменти фінансування соціального захисту передбачають як внутрішнє, так і зовнішнє фінансування. Внутрішнє фінансування забезпечується за рахунок бюджетних ресурсів, соціального страхування та інших механізмів. Зовнішнє фінансування включає кредити, субсидії та інші форми допомоги.

3. Напрями фінансування охоплюють кілька ключових категорій: соціальний захист економічно активного населення, соціальний захист непрацевдатних осіб та уніфіковані заходи соціального захисту. Це свідчить про те, що система орієнтована як на підтримку працюючих верств населення, так і на забезпечення базових потреб найбільш вразливих категорій.

4. Збалансований фінансовий механізм є основою ефективного функціонування системи соціального захисту. Комплексне використання різних джерел фінансування та інструментів дозволяє створити стійку основу для реалізації соціальних програм.

5. Роль держави у фінансуванні соціального захисту залишається ключовою, проте активна участь недержавних фондів і інституцій сприяє підвищенню фінансової стійкості системи та зменшенню навантаження на державний бюджет.

Таким чином, успішна реалізація механізму соціального захисту потребує інтеграції фінансових ресурсів з різних джерел, використання інноваційних інструментів фінансування та постійного моніторингу ефективності соціальних програм.

2.2. Оцінка фінансового механізму соціального страхування в Україні

В Україні фонди соціального страхування займають важливе місце в забезпеченні соціального захисту населення. Вони забезпечують фінансування різноманітних соціальних виплат і послуг, зокрема пенсій, допомоги по безробіттю, виплат у зв'язку з інвалідністю, допомоги у випадку хвороби тощо.

Останніми роками система соціального страхування в країні зазнала суттєвих трансформацій. Зокрема, ключовим нововведенням стало передання функцій і обов'язків Фонду соціального страхування України до Пенсійного фонду України, що відбулося з 1 січня 2023 року.

Структура доходів Пенсійного фонду України за 2021–2023 роки демонструє стійку тенденцію до зростання. Загальний обсяг доходів збільшився з 385 000 млн грн у 2021 році до 451 000 млн грн у 2023 році, що свідчить про приріст на 66 000 млн грн або 17,14%. Основними джерелами фінансування залишаються власні доходи за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням та кошти з Державного бюджету України.

Власні доходи від сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ) демонструють стабільне зростання — з 250 000 млн грн у 2021 році до 290 000 млн грн у 2023 році, що свідчить про зростання на 16%. Частка цих доходів у загальній структурі залишається найбільшою, складаючи понад 64% від загальної суми доходів. Це зростання можна пояснити збільшенням бази платників ЄСВ, підвищенням рівня зайнятості та заробітних плат, що позитивно позначається на фінансовій стабільності Пенсійного фонду.

Таблиця 2.2

Структура доходів Пенсійного Фонду України за 2021-2023 рр.

Доходи	2021 рік (млн грн)	2022 рік (млн грн)	2023 рік (млн грн)
Власні доходи за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням	250 000	270 000	290 000
Доходи за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та виробничими травмами	15 000	16 000	17 000
Кошти Державного бюджету України на фінансове забезпечення виплат пенсій	100 000	110 000	120 000
Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	12 000	13 000	14 000
Кошти на виплату житлових субсидій та пільг	8 000	9 000	10 000
Загальна сума доходів	385 000	418 000	451 000

Джерело: складено автором на основі [12]

Кошти з Державного бюджету України також зазнали суттєвого збільшення – з 100 000 млн грн у 2021 році до 120 000 млн грн у 2023 році, що становить приріст на 20%. Частка державного фінансування у загальних доходах збільшилась з 25,9% до 26,6%, що вказує на зростання залежності Пенсійного фонду від бюджетних асигнувань. Це пов'язано зі збільшенням кількості пенсіонерів та необхідністю індексації пенсій для забезпечення соціальної справедливості.

Додаткові надходження від соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та виробничими травмами також демонструють позитивну динаміку. У 2021 році ці надходження становили 15000 млн грн, а у 2023 році вже 17000 млн грн, що на 13,3% більше. Відносна частка цього джерела у загальних доходах залишається стабільною, що свідчить про сталість цього каналу фінансування. Аналогічна ситуація спостерігається з фінансуванням з Фонду соціального страхування на випадок безробіття, де обсяги надходжень зросли з 12 000 млн грн у 2021 році до 14 000 млн грн у 2023 році, що відповідає зростанню на 16,7%.

Кошти на виплату житлових субсидій та пільг також показали позитивну динаміку – їх обсяг збільшився з 8 000 млн грн у 2021 році до 10 000 млн грн у 2023 році, що становить приріст на 25%. Це може бути пов'язано із зростанням кількості одержувачів субсидій, підвищенням тарифів на комунальні послуги та необхідністю збільшення державної підтримки вразливих верств населення.

Загалом, основними джерелами доходів Пенсійного фонду залишаються власні надходження від сплати ЄСВ (64,3% у 2023 році) та кошти Державного бюджету (26,6% у 2023 році). Сукупно ці два джерела формують понад 90% доходів фонду, що вказує на високу залежність системи від обов'язкових страхових внесків та бюджетного фінансування. Позитивна динаміка зростання доходів дозволяє забезпечувати своєчасність виплат пенсій, але збільшення частки бюджетного фінансування свідчить про необхідність подальшого реформування системи пенсійного забезпечення з метою зменшення навантаження на державний бюджет.

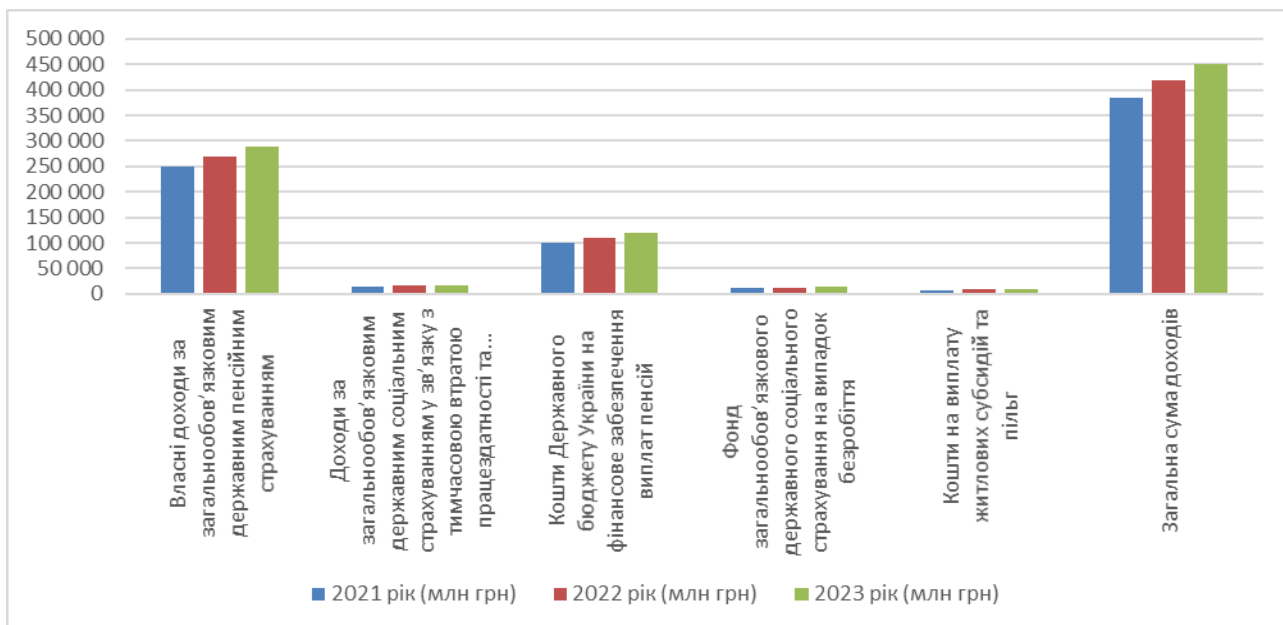

Рис. 2.6. Структура доходів Пенсійного Фонду України за 2021-2023 р.р

Джерело: складено автором на основі таблиці 2.2

Це рішення мало на меті оптимізувати управління системою соціального страхування та підвищити її ефективність. Таким чином, на сьогодні Пенсійний фонд України виступає основним фондом соціального страхування в країні, виконуючи функції, які раніше належали окремим структурам [11, с. 62].

Рис. 2.7. Основні завдання фондів соціального страхування в Україні

Джерело: складено автором на основі [27]

Пенсійний фонд України виконує розширені функції, які раніше були закріплені за Фондом соціального страхування України.

Його ключові завдання включають призначення та виплату пенсій за віком, по інвалідності та у разі втрати годувальника; облік страхових внесків; соціальне страхування у випадку тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів; а також реабілітацію і підтримку у разі нещасних випадків на виробництві чи професійних захворювань. Крім того, в системі соціального захисту функціонують Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Таблиця 2.3

Структура видатків Пенсійного фонду України у 2021–2023 рр., %

Видатки	2021 рік (млн грн)	2022 рік (млн грн)	2023 рік (млн грн)
Виплати пенсій за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням	280 000	310 000	340 000
Виплати пенсій військовослужбовцям та їх сім'ям	20 000	22 000	24 000
Адміністративні витрати	8 000	9 000	10 000
Виплати по тимчасовій непрацездатності та виробничим травмам	15 000	16 000	17 000
Виплати, що раніше фінансувалися за рахунок Фонду соціального страхування (лікарняні, народження дитини, декретні та ін.)	20 000	25 000	30 000
Фінансування субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг	10 000	12 000	14 000
Інші видатки	7 000	8 000	9 000
Загальна сума видатків	350 000	380 000	410 000

Джерело: складено автором на основі [12]

Структура видатків Пенсійного фонду України за 2021–2023 роки демонструє поступове зростання витрат за всіма основними напрямками. Загальний обсяг видатків збільшився з 340 000 млн грн у 2021 році до 414 000 млн грн у 2023 році, що свідчить про приріст на 74 000 млн грн або 21,76%. Основну частину видатків становлять виплати пенсій за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням, які щороку зростають.

Найбільшу частку у структурі видатків становлять виплати пенсій за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням, які збільшилися з 280 000 млн грн у 2021 році до 340 000 млн грн у 2023 році. Частка цих виплат у загальних видатках становить 82,4% у 2021 році, 82,2% у 2022 році та 82,1% у 2023 році. Таке незначне зменшення частки пояснюється швидшим зростанням інших статей видатків, хоча в абсолютному значенні виплати пенсій продовжують зростати. Зростання обсягу виплат обумовлене індексацією пенсій та зростанням кількості пенсіонерів.

Другим за величиною напрямом видатків є виплати пенсій військовослужбовцям та їхнім сім'ям, які зросли з 20 000 млн грн у 2021 році до 24 000 млн грн у 2023 році. У відносному вимірі частка цих видатків залишилася практично незмінною та становила 5,9% у 2021 році, 5,8% у 2022 році та 5,8% у 2023 році. Зростання обсягу цих видатків пояснюється індексацією пенсій для військовослужбовців та збільшенням кількості осіб, які мають право на ці виплати.

Адміністративні витрати Пенсійного фонду також демонструють зростання. У 2021 році вони становили 8 000 млн грн, а у 2023 році — 10 000 млн грн, що на 25% більше. У відсотковому вимірі частка адміністративних витрат зросла з 2,4% у 2021 році до 2,4% у 2023 році, що свідчить про стабільність цієї статті видатків у структурі бюджету фонду. Основними причинами зростання адміністративних витрат є підвищення витрат на оплату праці персоналу та індексація заробітних плат.

Виплати по тимчасовій непрацездатності та виробничим травмам зросли з 15 000 млн грн у 2021 році до 17 000 млн грн у 2023 році. У відносному вимірі частка цих витрат залишилася стабільною на рівні 4,4% від загальної суми видатків у 2021 році, 4,2% у 2022 році та 4,1% у 2023 році. Основною причиною збільшення витрат є зростання виплат за лікарняними листами та відшкодуванням виробничих травм.

Фінансування субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг також демонструє суттєве зростання. У 2021 році на ці цілі було витрачено 10

000 млн грн, тоді як у 2023 році — вже 14 000 млн грн, що свідчить про збільшення на 40%. Частка цієї статті у загальних видатках зростає з 2,9% у 2021 році до 3,4% у 2023 році. Основною причиною такого зростання є збільшення кількості домогосподарств, які отримують житлові субсидії, та підвищення цін на житлово-комунальні послуги.

Інші видатки також мають тенденцію до зростання. У 2021 році їх обсяг становив 7 000 млн грн, тоді як у 2023 році — 9 000 млн грн, що відповідає приросту на 28,6%. Частка цієї статті у загальних видатках зростає з 2,1% у 2021 році до 2,2% у 2023 році. До цієї категорії входять інші витрати, які не можна віднести до окремих статей, такі як виплати за судовими рішеннями та інші зобов'язання Пенсійного фонду.

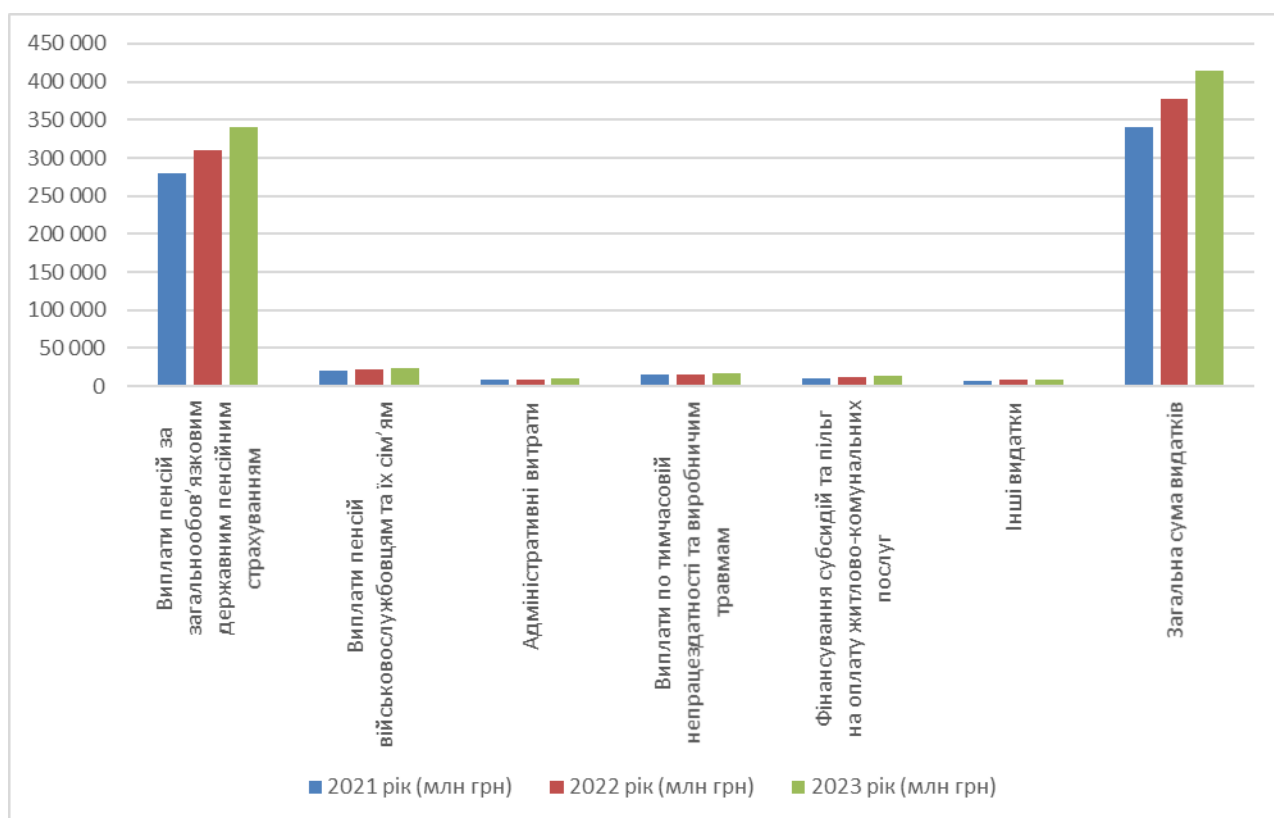

Рис. 2.8. Структура видатків Пенсійного фонду України у 2021–2023 рр., %

Джерело: складено автором на основі [12]

Загальний аналіз структури видатків Пенсійного фонду України за 2021–2023 роки демонструє збільшення як абсолютних обсягів фінансування, так і

відносних часток за окремими статтями видатків. Основну частку у видатках фонду становлять виплати пенсій за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням, що свідчить про значну роль цієї програми у системі соціального забезпечення України. При цьому спостерігається зростання видатків на виплати пенсій військовослужбовцям, адміністративні витрати, фінансування субсидій та інші зобов'язання. Загальна динаміка видатків Пенсійного фонду свідчить про необхідність реформування системи пенсійного забезпечення та пошук можливостей для оптимізації витрат і підвищення фінансової стійкості фонду.

Аналіз змін у структурі видатків Пенсійного фонду демонструє його здатність адаптуватися до економічних викликів. Зменшення частки пенсійних виплат у бюджеті фонду на користь інших соціальних ініціатив вказує на прагнення забезпечити актуальні потреби населення в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Таблиця 2.4

Основні демографічні показники системи соціального страхування за 2021-2023 роки

Категорія	2021 рік (тис. осіб)	2022 рік (тис. осіб)	2023 рік (тис. осіб)
Загальна кількість застрахованих осіб	12 500	12 800	13 000
Кількість отримувачів пенсій за віком	8 700	8 900	9 100
Кількість отримувачів пенсій по інвалідності	1 200	1 250	1 300
Кількість отримувачів пенсій за вислугу років	600	620	650
Загальна кількість отримувачів пенсій	10 500	10 770	11 050

Джерело: складено автором на основі [12]

Аналіз демографічних показників системи соціального страхування за період 2021–2023 років дозволяє виділити кілька ключових тенденцій.

1. Зростання загальної кількості застрахованих осіб. За три роки кількість застрахованих осіб збільшилася з 12,5 млн у 2021 році до 13 млн у 2023 році. Це свідчить про розширення бази учасників системи соціального страхування. Зростання може бути пов'язане зі зменшенням рівня безробіття, легалізацією зайнятості та підвищенням рівня зайнятості населення.

2. Збільшення кількості отримувачів пенсій за віком. Кількість осіб, які отримують пенсії за віком, поступово зростає — з 8,7 млн осіб у 2021 році до 9,1 млн осіб у 2023 році. Це пов'язано зі старінням населення, збільшенням кількості громадян пенсійного віку та зменшенням народжуваності в попередні десятиліття. Даний тренд є типовим для багатьох країн із розвинутою системою соціального страхування.

3. Збільшення кількості отримувачів пенсій по інвалідності та за вислугу років. Кількість отримувачів пенсій по інвалідності та за вислугу років також зросла. Зокрема, кількість пенсіонерів по інвалідності збільшилася з 1,2 млн у 2021 році до 1,3 млн у 2023 році. Це може бути пов'язано зі зростанням кількості людей із професійними захворюваннями.

4. Зростання загальної кількості отримувачів пенсій. Загальна кількість отримувачів пенсій зросла з 10,5 млн у 2021 році до 11,05 млн у 2023 році. Це свідчить про посилення соціального навантаження на систему соціального страхування та зростання зобов'язань перед пенсіонерами.

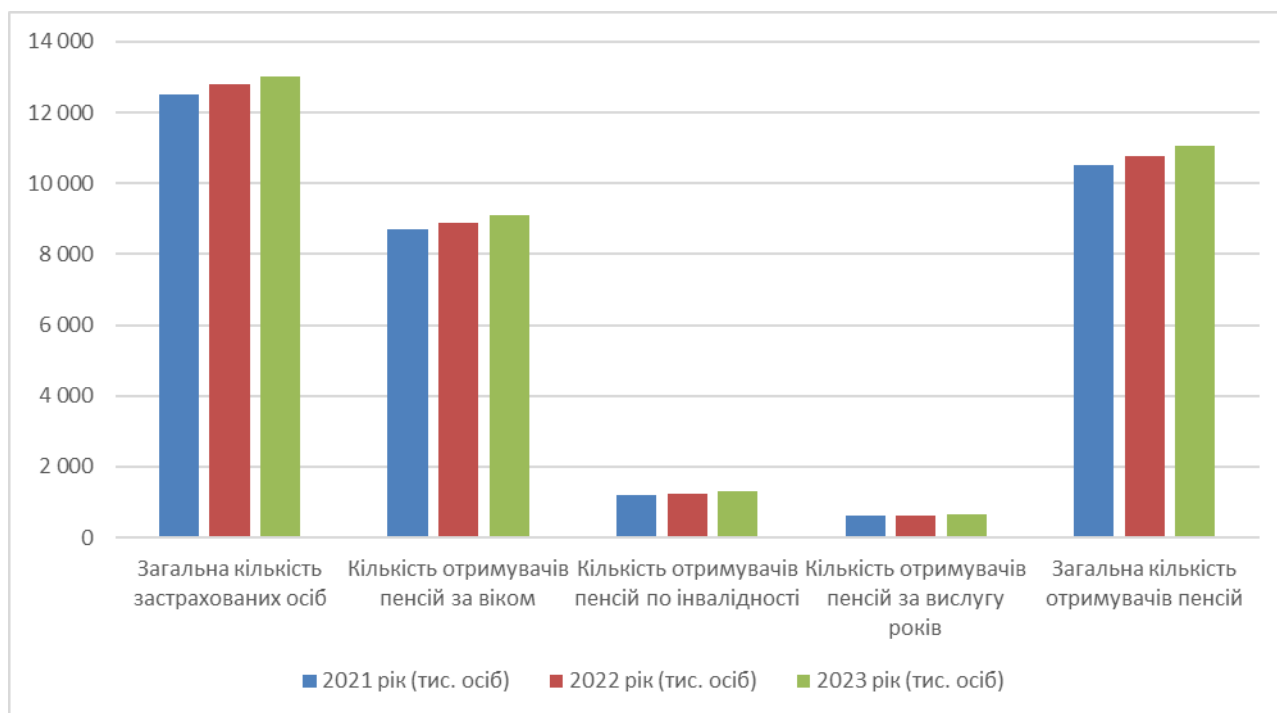

Рис. 2.9. Основні демографічні показники системи соціального страхування за 2021-2023 роки

Джерело: складено автором на основі [12]

Зростання кількості застрахованих осіб та отримувачів пенсій свідчить про необхідність оптимізації механізмів фінансування та перегляду інвестиційної стратегії Пенсійного фонду. Такий тренд створює додаткове навантаження на фінансову стійкість системи соціального страхування та потребує проведення структурних реформ для забезпечення стабільності пенсійної системи.

Таблиця 2.5

Середній розмір пенсій за основними категоріями за 2021-2023 роки

Категорія	2021 рік (грн)	2022 рік (грн)	2023 рік (грн)
Середня пенсія за віком (грн)	3 900	4 200	4 500
Середня пенсія по інвалідності (грн)	3 500	3 800	4 100
Середня пенсія у зв'язку з втратою годувальника (грн)	3 200	3 500	3 800
Середня пенсія за вислугу років (грн)	4 100	4 500	4 800
Загальна середня пенсія (грн)	3 800	4 050	4 350

Джерело: складено автором на основі [12]

Аналіз середніх розмірів пенсій за основними категоріями за період 2021–2023 років дозволяє зробити кілька важливих висновків.

1. Збільшення середнього розміру пенсій за віком. Середній розмір пенсії за віком зріс із 3900 грн у 2021 році до 4500 грн у 2023 році. Збільшення пенсій може бути пов'язане з індексацією виплат, проведеною урядом у зв'язку з інфляцією, а також із підвищенням мінімальної пенсії. Це дозволяє частково компенсувати втрати купівельної спроможності громадян через зростання цін на товари та послуги.

2. Зростання пенсій по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника. Середній розмір пенсій по інвалідності зріс із 3500 грн у 2021 році до 4100 грн у 2023 році. Аналогічно зросла й пенсія у зв'язку з втратою годувальника (з 3200 грн до 3800 грн). Зростання цих видів пенсій пов'язане з індексацією виплат та збільшенням мінімальних соціальних гарантій.

3. Збільшення пенсій за вислугу років. Середня пенсія за вислугу років зросла з 4100 грн у 2021 році до 4800 грн у 2023 році. Таке зростання

пов'язане зі змінами в підходах до нарахування виплат для працівників спеціальних категорій (наприклад, військових, педагогів, медиків тощо).

4. Зростання загальної середньої пенсії. Загальна середня пенсія збільшилася з 3800 грн у 2021 році до 4350 грн у 2023 році. Це відображає загальну тенденцію до зростання рівня соціального забезпечення в країні. Проте, попри номінальне зростання, рівень інфляції може зменшувати реальну купівельну спроможність пенсіонерів, що потребує додаткових заходів із захисту їхніх доходів.

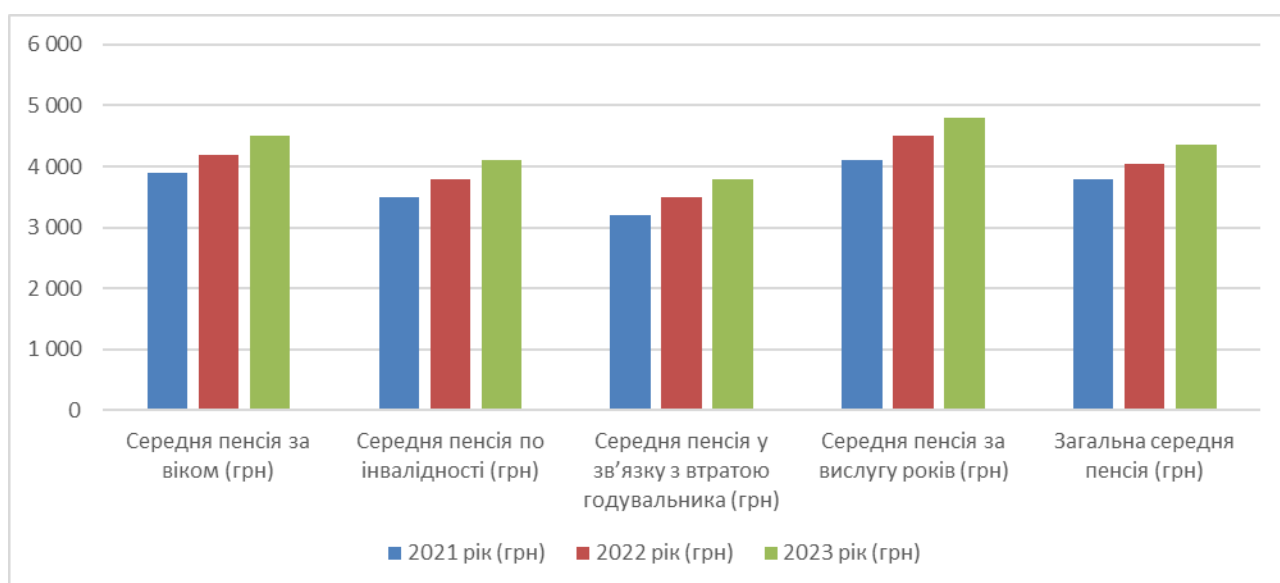

Рис. 2.10. Середній розмір пенсій за основними категоріями за 2021-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [12]

Зростання середніх розмірів пенсій у період 2021-2023 років свідчить про зусилля держави щодо індексації виплат та підвищення рівня соціального захисту пенсіонерів. Основним чинником зростання є інфляційні процеси та перегляд мінімальних соціальних стандартів. Водночас, зважаючи на реальний рівень інфляції, необхідність подальшого підвищення пенсій залишається актуальною для забезпечення гідного рівня життя пенсіонерів. Для підтримки фінансової стабільності системи соціального страхування необхідно запроваджувати додаткові заходи для підвищення доходів Пенсійного фонду, зокрема через збільшення внесків або зміну підходів до інвестування фонду.

Кількість звернень за соціальними виплатами за 2021-2023 роки

Категорія	2021 рік (тис. осіб)	2022 рік (тис. осіб)	2023 рік (тис. осіб)
Кількість звернень за виплатами по тимчасовій непрацездатності	500	550	600
Кількість звернень за допомогою у зв'язку з втратою годувальника	150	170	190
Кількість звернень за виплатами по інвалідності	180	200	220
Кількість звернень за житловими субсидіями	600	750	900
Загальна кількість звернень за соціальними виплатами	1430	1670	1910

Джерело: складено автором на основі [12]

Аналіз динаміки кількості звернень за соціальними виплатами у 2021-2023 роках дозволяє зробити кілька важливих висновків.

1. Зростання загальної кількості звернень за соціальними виплатами. Загальна кількість звернень за соціальними виплатами зросла з 1430 тис. осіб у 2021 році до 1910 тис. осіб у 2023 році. Це свідчить про зростання соціальної напруги та збільшення потреби населення у фінансовій підтримці від держави. Зростання кількості звернень може бути спричинене збільшенням випадків втрати роботи, зростанням кількості випадків тимчасової непрацездатності, а також підвищенням поінформованості громадян про свої соціальні права.

2. Зростання звернень за виплатами по тимчасовій непрацездатності. Кількість звернень за виплатами по тимчасовій непрацездатності зросла з 500 тис. осіб у 2021 році до 600 тис. осіб у 2023 році. Це пов'язано із впливом пандемії COVID-19 та військовими діями, які призвели до збільшення випадків тимчасової непрацездатності працівників.

3. Збільшення звернень за виплатами у зв'язку з втратою годувальника. Кількість звернень у зв'язку з втратою годувальника зросла зі 150 тис. осіб у 2021 році до 190 тис. осіб у 2023 році. Зростання може бути спричинене підвищенням кількості втрат годувальників під час війни, а також зростанням рівня інформованості громадян про право на отримання соціальних виплат.

4. Збільшення кількості звернень за виплатами по інвалідності. Кількість звернень за виплатами по інвалідності зросла зі 180 тис. осіб у 2021 році до 220 тис. осіб у 2023 році. Зростання може бути пов'язане зі збільшенням кількості травм та інвалідності серед військових і цивільних осіб під час воєнних дій.

5. Збільшення кількості звернень за житловими субсидіями. Кількість звернень за житловими субсидіями зросла з 600 тис. осіб у 2021 році до 900 тис. осіб у 2023 році. Основним чинником цього зростання є підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги та необхідність державної підтримки для малозабезпечених верств населення. Зростання кількості звернень також свідчить про підвищення поінформованості громадян про можливість отримання субсидій.

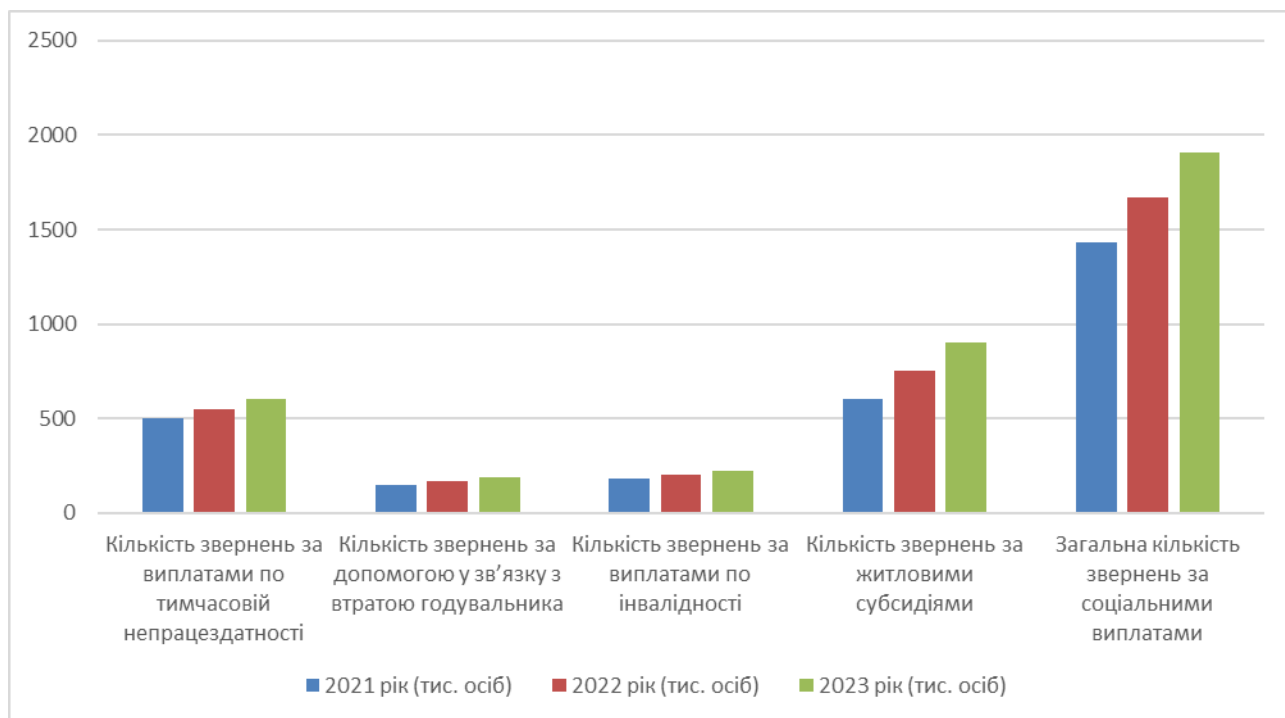

Рис. 2.11. Кількість звернень за соціальними виплатами за 2021-2023 роки

Джерело: складено автором на основі [12]

Кількість звернень за соціальними виплатами у 2021-2023 роках демонструє стійке зростання, що підкреслює зростання соціальної потреби у фінансовій підтримці. Найбільше збільшення спостерігається у зверненнях за

житловими субсидіями, що пов'язано із зростанням тарифів на комунальні послуги та загостренням соціально-економічних проблем. Потреба у фінансовій допомозі також збільшується через наслідки війни та пандемії. Ці тенденції свідчать про необхідність посилення контролю та моніторингу за процесом призначення та виплат соціальних допомог, а також про потребу в підвищенні фінансової стійкості системи соціального страхування.

Таблиця 2.7

Структура страхових внесків до системи соціального страхування за 2021-2023 роки

Категорія	2021 рік (млн грн)	2022 рік (млн грн)	2023 рік (млн грн)
Загальна сума страхових внесків	250 000	280 000	310 000
Страхові внески роботодавців	150 000	160 000	175 000
Страхові внески працівників	70 000	80 000	90 000
Страхові внески самозайнятих осіб	30 000	40 000	45 000
Дотації з державного бюджету	60 000	80 000	100 000

Джерело: складено автором на основі [12]

Аналіз структури страхових внесків до системи соціального страхування за період 2021-2023 років дозволяє зробити низку ключових висновків.

1. Збільшення загальної суми страхових внесків. У період 2021-2023 років спостерігається стабільне зростання загальної суми страхових внесків. У 2021 році вона становила 250 млрд грн, у 2022 році зросла до 280 млрд грн, а у 2023 році досягла 310 млрд грн. Це може бути пов'язане зі зростанням розміру мінімальної заробітної плати та кількості застрахованих осіб, а також із частковою легалізацією зайнятості.

2. Зростання страхових внесків від роботодавців. Частка страхових внесків роботодавців у загальній структурі доходів зростає. У 2021 році роботодавці сплатили 150 млрд грн, у 2022 році — 160 млрд грн, а у 2023 році — 175 млрд грн. Збільшення цих показників пов'язане з підвищенням мінімальної заробітної плати та збільшенням відрахувань із фонду оплати праці підприємств.

3. Збільшення внесків працівників. Сума страхових внесків працівників також зростає з 70 млрд грн у 2021 році до 90 млрд грн у 2023 році. Це свідчить про поступове зростання заробітної плати та збільшення кількості офіційно працевлаштованих працівників. Зростання може бути пов'язане з підвищенням рівня заробітної плати.

4. Зростання страхових внесків самозайнятих осіб. Сума страхових внесків самозайнятих осіб збільшилася з 30 млрд грн у 2021 році до 45 млрд грн у 2023 році. Це може свідчити про збільшення кількості фізичних осіб-підприємців (ФОП), які сплачують єдиний соціальний внесок (ЄСВ). Стабільне зростання цієї категорії свідчить про посилення контролю за сплатою ЄСВ та легалізацію самозайнятих працівників.

5. Збільшення дотацій з державного бюджету. Дотації з державного бюджету зросли з 60 млрд грн у 2021 році до 100 млрд грн у 2023 році. Збільшення бюджетного фінансування може свідчити про дефіцит страхових фондів та необхідність державної підтримки для забезпечення стабільних соціальних виплат. Це підкреслює необхідність оптимізації витрат системи соціального страхування та підвищення ефективності управління коштами.

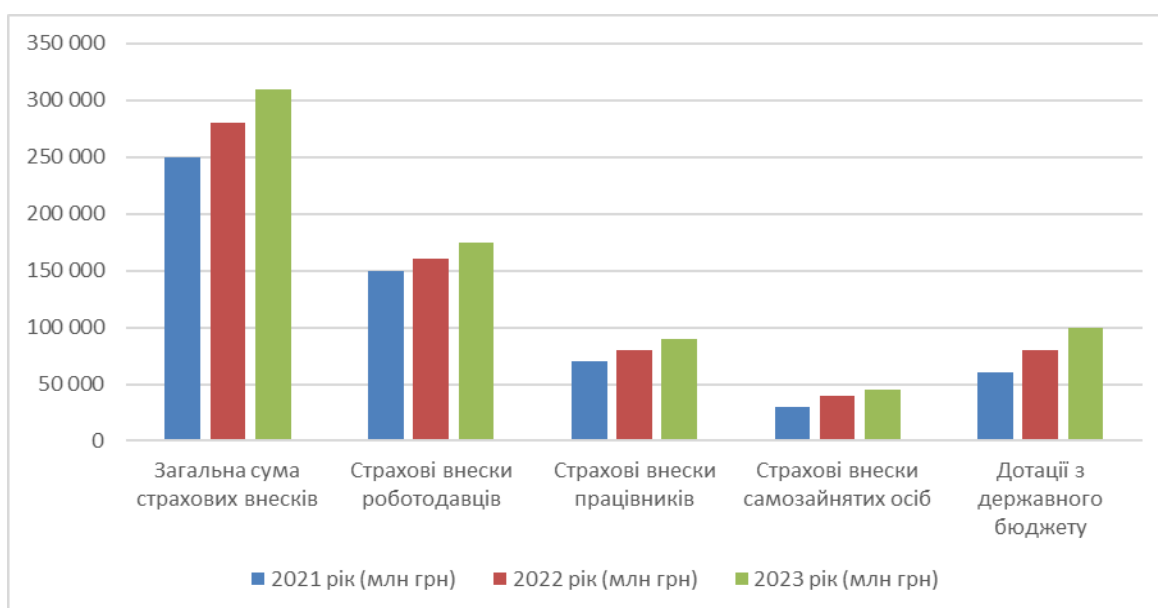

Рис. 2.12. Структура страхових внесків до системи соціального страхування за 2021-2023 роки

Джерело: складено автором на основі [12]

Загальна сума страхових внесків, сплачених роботодавцями, працівниками та самозайнятими особами, поступово зростає, що свідчить про підвищення рівня заробітних плат та кількості застрахованих осіб. Зростання дотацій із державного бюджету вказує на потребу в фінансовій підтримці системи соціального страхування, що пов'язано із збільшенням витрат на соціальні виплати. Ця тенденція створює додаткове навантаження на державний бюджет та підкреслює необхідність реформування системи соціального страхування для забезпечення її фінансової стійкості.

Запровадження нових категорій витрат та збереження стабільності адміністративних видатків свідчить про намагання уряду підвищити ефективність і точність адресної допомоги. Ці трансформації є складовою масштабних реформ, спрямованих на забезпечення соціальної стабільності та підвищення добробуту громадян України.

Таблиця 2.8

Динаміка фінансової підтримки для забезпечення виконання державних стандартів та гарантій в Україні, грн

Назва	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення 2023 р. від	Темп приросту 2023 р., %
Мінімальна заробітна плата	6000	6500	6700	700 (2021), 200 (2022)	26,4 (2021), 95 (2022)
Середньомісячна зарплата	14 313	14 859	17 442	3129 (2021), 2583 (2022)	13,9 (2021), 17,04 (2022)
Мінімальна пенсія	1854	1934	2093	239 (2021), 159 (2022)	23,6 (2021), 35,9 (2022)
Середній розмір пенсії	1699,5	1828,3	2480,5	781 (2021), 652,2 (2022)	6,7 (2021), 8,2 (2022)

Джерело: складено автором на основі [12]

Наразі система соціального страхування в Україні перебуває у стані активного реформування, потребує адаптації до сучасних соціально-економічних викликів. Серед ключових напрямків розвитку виділяються впровадження накопичувальної пенсійної системи, запровадження загальнообов'язкового медичного страхування, удосконалення виплат у разі безробіття та підтримка вразливих верств населення. Однак, Пенсійний фонд

України продовжує стикатися з серйозними викликами, зокрема хронічним дефіцитом бюджету, демографічними змінами, низьким рівнем заробітних плат і тіньовою економікою, що значно скорочує обсяги пенсійних відрахувань. Крім того, неефективне управління коштами, часті зміни законодавства та бюрократичні труднощі обмежують можливості фонду, а розмір пенсій залишається недостатнім для забезпечення гідного рівня життя пенсіонерів [28].

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття виконує важливу роль у підтримці громадян, які втратили роботу, через виплату допомоги, організацію перепідготовки, консультування та сприяння працевлаштуванню. Фонд фінансується за рахунок внесків роботодавців, працівників та державного бюджету, спрямовуючи ресурси на соціальне забезпечення та розвиток ринку праці. У бюджеті фонду на 2024 рік значна частка видатків виділена на матеріальне забезпечення безробітних (57,5%) і гранти для підприємництва (24,3%), що стимулює зайнятість населення. Решта коштів спрямована на виплати дострокових пенсій (1,7%) та утримання Державної служби зайнятості (16,2%) [21, с. 77].

Незважаючи на досягнення, фонд стикається з низкою проблем, зокрема нестачею фінансових ресурсів через низький рівень страхових внесків, що особливо загострюється в умовах економічних криз. Високі адміністративні витрати, недостатня прозорість у використанні коштів, складнощі у реалізації програм перекваліфікації та слабка співпраця з роботодавцями обмежують ефективність діяльності фонду. Крім того, недосконалість інформаційних систем і тривалі періоди безробіття створюють додаткове фінансове навантаження, підкреслюючи необхідність системних змін для покращення функціонування соціального страхування в Україні.

Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю відіграє важливу роль у підтримці людей з обмеженими можливостями, забезпечуючи фінансову допомогу, сприяючи освіті, професійній підготовці, працевлаштуванню та реабілітації. Його діяльність також включає реалізацію програм з покращення

доступності інфраструктури, транспорту та суспільних послуг, що сприяє інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство та підвищенню їхньої якості життя. Однак сучасний етап функціонування фонду супроводжується низкою викликів, зокрема недостатністю фінансових ресурсів, що ускладнює реалізацію запланованих програм. Це зумовлює затримки виплат, обмеження обсягу послуг та посилення регіональних диспропорцій у забезпеченні потреб осіб з інвалідністю [11, с. 63].

Бюрократичні процедури, непрозорість використання коштів, а також відсутність ефективних механізмів моніторингу та контролю знижують підзвітність фонду, створюючи перешкоди для доступу до допомоги та зменшуючи довіру громадян до системи соціального захисту [44]. Для вирішення цих проблем в Україні доцільно інтегрувати досвід скандинавських країн, таких як Швеція, Норвегія та Данія. Ці країни демонструють високу ефективність соціального захисту завдяки прозорості фінансових операцій, незалежному контролю, автоматизації процесів управління та активному залученню громадян до прийняття рішень.

Автоматизація та цифровізація управління фондами у скандинавських країнах дозволяють оптимізувати моніторинг, звітність і обробку даних, знижуючи адміністративні витрати та прискорюючи надання послуг. Крім того, активна участь громадських організацій та громадян у розробці політик і контролі за їх виконанням забезпечує прозорість, підзвітність і формує довіру до системи.

Впровадження цих принципів в Україні може значно підвищити ефективність системи соціального захисту. Це включає проведення незалежного аудиту соціальних фондів, запровадження сучасних інформаційних систем управління, а також залучення громадянського суспільства до моніторингу діяльності. Такий підхід дозволить мінімізувати корупційні ризики, покращити адресність допомоги та забезпечити стабільний соціальний захист для громадян України.

2.3. Аналіз складників фінансового механізму недержавного соціального страхування в Україні

Організації, що надають послуги з недержавного соціального страхування, здійснюють фінансове планування доходів, видатків та резервів, що є аналогічним до бюджетного планування, яке проводять фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування. Згідно з чинною нормативно-правовою базою України, до таких організацій належать страхові компанії (як ризикові, так і ті, що займаються страхуванням життя), недержавні пенсійні фонди (НПФ) та банківські установи. Основною відмінністю у формуванні фінансових ресурсів у цій галузі є добровільний характер участі громадян. Окрім цього, прогнозування надходжень від страхових внесків на майбутні фінансові періоди є складнішим через значний вплив зовнішніх факторів, таких як зміна структури доходів населення, конкуренція в галузі, рівень фінансової грамотності та економічні очікування населення.

Доходи страхових компаній формуються переважно з надходжень від страхової діяльності, а також від інвестиційної діяльності. Витрати страховиків включають відшкодування за договорами страхування, адміністративні витрати та витрати на здійснення операцій. У недержавних пенсійних фондах структура доходів подібна до страховиків, але до них додаються доходи від управління активами фонду, пасивні доходи, а також надходження від штрафних санкцій. Усі прибутки або збитки від інвестиційної діяльності фондів розподіляються між учасниками пропорційно до накопичених коштів на їхніх пенсійних рахунках. Це є важливою відмінністю між НПФ та страховими компаніями, оскільки учасники НПФ спільно з фондом поділяють як прибутки, так і збитки.

Специфіка виплат довічних пенсій полягає у тому, що їх виплата можлива лише через страхові компанії, а не через НПФ. Це передбачає передачу ризику довгої тривалості життя учасників від фондів до страхових компаній. Такий механізм забезпечує надійність та гарантованість пенсійних виплат і

спрямований на консолідацію фінансових інструментів різних інституцій, що беруть участь у процесі недержавного пенсійного забезпечення[29].

Однією з ключових умов забезпечення платоспроможності страховиків є створення страхових резервів, що фінансують майбутні страхові виплати. Вимоги до страхових резервів є жорсткішими для страхових компаній порівняно з НПФ, оскільки фактор випадковості в страхуванні, наприклад у довічних пенсіях, є більш значним. Законодавство України чітко регламентує ці процеси, зокрема, визначаючи обов'язковість резервування для забезпечення фінансової стабільності страховиків.

Таким чином, недержавне соціальне страхування є важливим елементом фінансової системи України, що має суттєві відмінності від загальнообов'язкової системи. Його розвиток спрямований на забезпечення фінансової стійкості учасників через створення резервів, ефективне управління активами та надійний механізм взаємодії між різними інституціями[12].

У страховій практиці широко застосовується поняття резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву), який визначається як сума резервів, обчислених для кожного договору страхування життя окремо на будь-яку дату. Законодавство регламентує ситуації, коли страхові компанії беруть на себе зобов'язання, що перевищують їх фінансові можливості. У таких випадках страховики зобов'язані здійснити перестраховання для забезпечення виконання зобов'язань. Важливою особливістю є те, що кошти резервів із страхування життя не є власністю страховика і відокремлені від його майна, що підкреслює їхню цільову спрямованість та захищеність.

Методи планування і прогнозування фінансових механізмів недержавного соціального страхування починаються з актуарних розрахунків, які проводяться відповідними підрозділами організацій. Формування резервів і забезпечення платоспроможності потребують стратегічного планування та довгострокового прогнозування, особливо у сфері накопичувального пенсійного страхування. Ці розрахунки є основою для формування тарифної політики та системи оцінки фінансового стану страховиків. Відділи прогнозування тісно співпрацюють із

маркетинговими відділами, досліджуючи ринок, поведінку споживачів і діяльність конкурентів.

Організації недержавного соціального страхування також активно взаємодіють із зовнішніми науково-дослідними інститутами, зокрема з Відділом соціального прогнозу при Міністерстві соціальної політики України. Це дозволяє враховувати демографічні, політичні та соціально-економічні чинники при розробці стратегій і прогнозів.

Метод інвестування у сфері недержавного накопичувального пенсійного страхування має особливе значення. Пенсійні внески, акумульовані в банках-зберігачах, інвестуються у визначені об'єкти для захисту від інфляції та отримання прибутку. Згідно із законодавством, цільові кошти можуть бути розміщені у грошових коштах, цінних паперах та інших активах, дозволених законодавством.

Таким чином, фінансовий механізм недержавного соціального страхування базується на строгих регламентаціях резервування, планування, прогнозування та інвестування, що забезпечує його ефективність і стійкість у довгостроковій перспективі.

У системі недержавного пенсійного забезпечення важливу роль відіграють інвестиційні обмеження, визначені законодавством. Стаття 49 Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" забороняє використання пенсійних активів для майнових гарантій або кредитів. Інвестиції обмежуються певними квотами: до 50% у цінні папери та грошові активи, а диверсифікація через іноземні цінні папери обмежена до 20% загальної суми активів. Ці норми забезпечують принципи диверсифікованості та регламентованості інвестиційної діяльності, яку контролюють державні інституції[29].

Податкові пільги у сфері недержавного соціального страхування відіграють подвійну роль: стимулюють роботодавців до участі в програмах добровільного пенсійного забезпечення та спрощують фінансове навантаження для застрахованих осіб. Згідно з чинним законодавством, внески за договорами

страхування життя та пенсійного забезпечення не входять до складу фонду оплати праці (ФОП) і не обкладаються внесками до соціальних фондів. Це зменшує витрати роботодавців на утримання персоналу, водночас збільшуючи їхню зацікавленість у використанні таких фінансових інструментів.

До важливих податкових стимулів відноситься віднесення внесків на недержавне пенсійне забезпечення до валових витрат, що знижує розмір оподатковуваного доходу роботодавця. Проте такі внески мають обмеження: вони не повинні перевищувати 15% нарахованої заробітної плати працівника протягом звітного періоду, але не більше ніж 2,5 розміру мінімальної заробітної плати, визначеної на відповідний рік.

Окрім цього, податковий кредит застосовується до всього терміну дії договорів із добровільного пенсійного забезпечення. Він дозволяє зарахувати сплачені пенсійні внески як зменшення податкових зобов'язань, зокрема при переказі коштів між фондами або до пенсійного депозитного рахунку банку.

Якщо працівник дозволяє роботодавцю спрямовувати частину його заробітної плати до схем недержавного пенсійного забезпечення, такі внески звільняються від нарахування єдиного соціального внеску та утримання податку з доходів фізичних осіб. Це забезпечує уникнення подвійного оподаткування в майбутньому. Водночас, оподаткування цих коштів відбувається лише після завершення періоду внесків, з початком виплат пенсій, які підлягають обкладанню податком на доходи фізичних осіб. Такий підхід забезпечує прозорість та економічну вигідність для учасників системи недержавного соціального страхування.

Кредитування у сфері недержавного соціального страхування є специфічним інструментом. Законодавство не передбачає чіткої регламентації надання кредитів, проте ст. 43 Закону України "Про страхування" вказує, що організації можуть отримати кредити у випадках банкрутства або санації. Крім того, компанії зі страхування життя мають право надавати кредити страхувальникам у межах викупної суми договору страхування, що дозволяє

клієнтам тимчасово уникати фінансових зобов'язань за рахунок резервів страховика [14].

Також страхові компанії можуть використовувати резерви для довгострокового кредитування житлового будівництва. Ця програма передбачає страхування клієнта на суму, еквівалентну вартості житла, що дозволяє накопичити необхідні кошти для його придбання. Водночас закон забороняє страховикам здійснювати інші види кредитної діяльності.

Методи сплати страхових внесків і стимулювання часто розглядаються разом, зокрема через надання податкових пільг. Законодавство визначає страхові платежі як обов'язкову плату за укладеним договором, а тарифи залежать від аналізу статистики страхових випадків та інвестиційного доходу. У добровільному страхуванні тарифи є диференційованими, що враховує специфіку ризиків. Податкові пільги є ключовим стимулом для учасників системи недержавного пенсійного страхування. Вони сприяють отриманню додаткових виплат до тих, які надаються державним соціальним страхуванням, та заохочують працедавців і застрахованих осіб брати участь у добровільних накопичувальних програмах. Такий підхід забезпечує зростання популярності недержавного соціального страхування і підтримує розвиток фінансового ринку.

Таблиця 2.9

Оподаткування пенсійних виплат у недержавному пенсійному страхуванні

Ставка податку	Частка накопичених пенсійних внесків, що підлягає оподаткуванню
15 %	60 % суми виплати пенсії на визначений строк в день здійснення такої виплати
15 %	100 % суми одноразової пенсійної виплати в день здійснення такої виплати
5 %	Пенсійні кошти, що успадковуються спадкоємцями, які не є членами сім'ї спадкодавця першого ступеня спорідненості
0 %	Суми виплат учаснику, якщо він отримав 1 групу інвалідності
0 %	Суми виплат учаснику, якщо йому більше 70 років
0 %	Пенсійні кошти, що успадковуються членами сім'ї спадкодавця першого ступеня спорідненості: подружжя, діти, батьки

Джерело: складено автором на основі [30, с. 20]

З аналізу таких методів фінансового механізму, як стимулювання та оподаткування, можна зробити висновок, що участь у недержавному пенсійному забезпеченні є вигідною як для роботодавців, так і для працівників. Однак ефективність залежить від багатьох факторів, зокрема від дотримання законодавства і нагляду державних органів. Одним із ключових аспектів фінансового механізму є відповідальність суб'єктів, які надають послуги недержавного соціального страхування. Згідно зі статтею 67 Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення", нагляд за діяльністю таких суб'єктів, як недержавні пенсійні фонди, адміністратори пенсійних фондів, особи, що управляють активами, зберігачі, страхові компанії та банківські установи, здійснюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а також Антимонопольним комітетом України в частині захисту конкуренції[29].

Відповідно до цього закону, адміністратор пенсійного фонду та особи, що здійснюють управління активами, несуть відповідальність перед пенсійними фондами всім своїм майном. У разі виникнення збитків вони спочатку покриваються за рахунок резервних фондів, а в разі їх недостатності – за рахунок іншого майна, що перебуває у їх власності. Зберігач пенсійного фонду, у свою чергу, несе відповідальність за збитки, завдані пенсійному фонду внаслідок порушення умов договору про обслуговування. Відповідальність страховальників або учасників пенсійних програм зазвичай визначається у договорі, наприклад, у випадках несвоєчасної сплати внесків або подання неправдивих даних. Наслідками таких дій можуть бути призупинення договору, його анулювання чи навіть адміністративна або кримінальна відповідальність.

Що стосується страхових компаній, то вони несуть майнову відповідальність за несвоєчасне виконання страхових виплат. Це передбачено, зокрема, Цивільним кодексом України та Законом України "Про страхування". Види відповідальності, включаючи можливі неустойки, зазвичай фіксуються в договорах страхування. Проте практика показує, що умови таких договорів часто вигідніші для страховиків, ніж для клієнтів [14].

Банківські установи, які здійснюють пенсійні депозити, несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями всім своїм майном відповідно до чинного законодавства. Проте реалізація відповідальності на практиці може ускладнюватись через корупцію або недобросовісність керівництва цих організацій.

Трансферти як метод фінансового механізму включають взаємодію між страхувальниками та страховиками, між державою та організаціями з недержавного соціального страхування, між суб'єктами цього ринку, а також із зовнішніми інституціями. Наприклад, страхові компанії та банківські установи сплачують податки до державного бюджету, тоді як недержавні пенсійні фонди є неприбутковими організаціями і не обкладаються податками. Інформаційне забезпечення недержавного соціального страхування має на меті забезпечити прозорість цього сектору та довіру з боку споживачів. Організації, які надають послуги у цій сфері, зобов'язані подавати звіти регулятивним органам та публікувати інформацію про свою діяльність для загального доступу, що регламентується законодавством. Таким чином, фінансовий механізм недержавного соціального страхування базується на чітких законодавчих нормах, але вимагає ефективного контролю та регулювання для забезпечення його стабільності та довіри з боку учасників. Зовнішня інформація, що використовується організаціями з недержавного соціального страхування, охоплює кілька ключових джерел:

1. Органи державної влади. Інформація надходить у вигляді постанов, наказів, розпоряджень, інструкцій тощо. Наприклад, відповідні положення прописані у статті 36 Закону України "Про страхування" та пункті 6 статті 67 Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [14].

2. Установи та організації, що займаються соціально-економічним прогнозуванням. Це можуть бути консалтингові компанії, посередники, які забезпечують аналітичну підтримку. Співпраця з аудиторськими компаніями регламентована статтею 6 Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [29].

3. Інші організації у сфері добровільного соціального страхування. Це можуть бути партнери або конкуренти як на національних, так і на міжнародних ринках.

Об'єктом нормативно-правового забезпечення є суспільні відносини у сфері недержавного соціального страхування, які включають:

- Сплату страхових внесків та здійснення пенсійних і депозитних вкладів.
- Розрахунок, призначення і виплату накопичених пенсій, одноразових виплат і виплат за ризиковими видами страхування.
- Процеси формування та використання фінансових ресурсів.
- Управління системою добровільного соціального страхування, зокрема визначення прав, обов'язків і відповідальності учасників.

Основними нормативно-правовими актами для регулювання цієї сфери є закони України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів, накази Міністерства праці, укази Президента України, розпорядження Національної комісії з регулювання ринку фінансових послуг та НБУ. Також регуляцію здійснюють рішення керівних органів страхових компаній, недержавних пенсійних фондів і банківських установ. Організаційне забезпечення передбачає створення та функціонування системи інституцій, що надають послуги з недержавного соціального страхування, а також їхнє регулювання. Це включає співпрацю з контролюючими органами для гарантування додаткового захисту громадян від соціальних ризиків. Основи цієї діяльності викладені у розділі IV Закону України "Про страхування" та розділі XI Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [29].

У формуванні фінансового механізму недержавного соціального страхування важливим є застосування комплексного підходу, що враховує безпековий принцип. Ігнорування соціальних ризиків на загальнонаціональному рівні може призвести до соціальної напруженості або навіть конфліктів, що вже загрожує національній безпеці. Таким чином, регулювання діяльності недержавного соціального страхування не лише

забезпечує економічну стабільність, але й виступає інструментом зміцнення соціального порядку.

Таблиця 2.9

Основні складові фінансового механізму недержавного соціального страхування в Україні

Складова	Опис
1	2
Джерела доходів і видатки	Оснoву доходів організацій недержавного соціального страхування складають соціальні внески та інвестиційний дохід. Основними видатками є виплати застрахованим особам, організаційні витрати, податки та соціальні платежі. Резервування коштів регламентується законодавством.
Методи управління	Управління фінансами здійснюється за допомогою планування, прогнозування та інвестування, які базуються на актуарних розрахунках. Для забезпечення фінансової стійкості використовується механізм спеціалізованого кредитування у випадках фінансової неспроможності застрахованих осіб.
Стимулювання та оподаткування	Поєднання методів стимулювання та оподаткування забезпечує надання пільг як працівникам, так і роботодавцям. Це стимулює добровільну участь роботодавців і працівників у схемах недержавного соціального страхування.
Відповідальність	Відповідальність суб'єктів системи визначена законодавчими актами. Вона передбачає дотримання норм управління та захисту інтересів застрахованих осіб. Основними ризиками є корупція та недобросовісне управління.
Трансферти	Система недержавного соціального страхування передбачає використання трансфертів. Прикладом є договори недержавного пенсійного забезпечення, які включають сплату внесків до пенсійного фонду, накопичення коштів у банках та виплату довічних пенсій страховими компаніями.
Забезпечення системи	Фінансовий механізм забезпечується нормативно-правовими, інформаційними та організаційними інструментами. Ці складові створюють умови для належного функціонування системи та забезпечення її стабільності.
Принципи формування доходів та витрат	Основою фінансових операцій є принципи страхування та капіталізації. Це забезпечує стабільність і самокупність системи та відрізняє її від загальнообов'язкового соціального страхування.

Джерело: складено автором

Ефективне реформування системи недержавного соціального страхування можливе лише за умови вдосконалення її складових відповідно до змін внутрішньої та зовнішньої кон'юнктури. Участь України в процесах глобалізації та євроінтеграції вимагає адаптації успішного досвіду країн-

партнерів, що стосується розробки та впровадження сучасних фінансових механізмів у цій сфері. Подальші дослідження у цій галузі є нагальною потребою.

Соціальний захист населення є ключовою складовою державної політики, спрямованою на забезпечення економічної стабільності громадян у разі виникнення соціальних ризиків. Фінансовий механізм соціального захисту базується на принципах солідарності, стабільності фінансування, обов'язковості участі у державних програмах та добровільності у недержавних. Його основними інструментами є соціальні внески, податки та державні трансферти. Державна система соціального страхування має міцну нормативно-правову базу, однак потребує вдосконалення в умовах сучасних викликів, таких як демографічні зміни, фінансова нестабільність та зростання соціальної нерівності.

Фінансовий механізм соціального страхування в Україні складається з двох основних компонентів: загальнообов'язкового державного страхування та недержавного соціального страхування. Державна система забезпечує базовий рівень соціального захисту, але стикається з проблемами, зокрема низьким рівнем доходів населення та недостатнім фінансуванням. Недержавний компонент є більш гнучким і мобільним, але залишається недоступним для значної частини населення через його добровільний характер та залежність від економічної ситуації.

Для підвищення ефективності фінансового механізму соціального страхування необхідно розвивати недержавний сектор, удосконалювати законодавство, стимулювати участь громадян і роботодавців та забезпечувати прозорість фінансових потоків. Це дозволить створити більш стійку та ефективну систему соціального захисту.

Недержавне соціальне страхування включає доходи, які формуються за рахунок страхових внесків і інвестиційного доходу, та видатки, спрямовані на виплати учасникам, адміністративні витрати і податки. Значну роль відіграє формування резервів, які забезпечують фінансову стабільність організацій.

Інструменти управління, такі як планування, прогнозування та інвестування, дозволяють ефективно управляти фінансовими потоками та мінімізувати ризики.

Система недержавного соціального страхування має переваги, зокрема мобільність, використання сучасних фінансових інструментів і пільгове оподаткування. Проте, її розвиток стримується низьким рівнем доходів громадян, недостатньою обізнаністю населення та нерівномірним доступом до фінансових послуг у регіонах. Для підвищення ефективності необхідно посилити довіру до недержавних організацій, забезпечити їх прозорість та регулювання, а також створити стимули для участі громадян та роботодавців.

У підсумку, фінансовий механізм недержавного соціального страхування має великий потенціал для вдосконалення та забезпечення ефективного соціального захисту громадян. Його подальший розвиток потребує комплексного підходу, що враховуватиме як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні

Стійкий економічний розвиток країни неможливий без забезпечення соціальної захищеності населення. Поєднання викликів, пов'язаних із розвитком ринкових відносин, та зростання уваги до соціальних питань формують необхідні умови для економічної стабільності, створюючи впевненість у соціальному захисті людини протягом усього трудового життя та після його завершення. Взаємозв'язок між економічним зростанням і підвищенням добробуту населення є безперервним процесом, де одне впливає на інше [5, с. 139].

Соціальна сфера та економіка функціонують у тісному взаємозв'язку, де одне виступає причиною, а інше наслідком, що постійно змінюють місця у процесі розвитку. У контексті ринкової економіки, де переважає приватна власність, активна конкуренція та підприємницька діяльність, особливо актуальною стає проблема забезпечення соціального захисту населення. Це питання стає ще більш гострим на тлі розшарування суспільства за матеріальними та соціальними показниками, що зумовлює потребу держави у підтримці вразливих верств населення.

На жаль, сучасний соціально-економічний стан України залишається нестабільним. Ринкові реформи не виправдали очікувань у жодній зі сфер – ані економічній, ані соціальній. Це стало результатом зменшення впливу державного регулювання під час реформування економіки, а також погіршується під впливом як глобальної, так і внутрішньої економічної кризи. Неefективність управлінських рішень лише ускладнює ситуацію, не дозволяючи вчасно реагувати на виклики у соціально-економічній сфері.

Економічні інтереси держави, спрямовані на здобуття конкурентоспроможності, економічної незалежності та інших стратегічних переваг, залишаються лише на рівні теоретичних орієнтирів. Одночасні спроби вирішити соціальні та економічні проблеми часто виявляються безрезультатними через відсутність чіткої координації та гармонізації напрямів їх реалізації. Відсутність узгодженості між економічними і соціальними цілями, а також брак регулювання їх досягнення, породжують суперечності, що знижують ефективність зусиль держави у побудові безпечного та стабільного середовища для розвитку.

Мета соціальної політики держави полягає у подоланні бідності, збереженні та розвитку людського капіталу, його адаптації до викликів ринкової економіки, сприянні економічному зростанню, забезпеченні соціальної справедливості та стабільності у суспільстві. Реалізація соціальної політики здійснюється через систему соціального захисту і соціальних гарантій.

Соціальний захист включає комплекс організаційно-правових і економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту кожного члена суспільства відповідно до актуальних економічних умов. Організаційно-правова складова включає створення інститутів соціального захисту та нормативно-правових документів, що регулюють їхню діяльність. Економічна складова передбачає розроблення механізмів перерозподілу доходів, таких як оподаткування та здійснення трансфертів [38, с. 110].

Соціальні гарантії забезпечують мінімальний рівень оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення та інших видів соціальної допомоги, встановлених законодавством. Вони спрямовані на підтримку рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум, який визначається як вартісна величина, що включає мінімальний набір продуктів харчування, товарів та послуг, необхідних для задоволення основних потреб людини.

Основними завданнями соціальної політики України є підтримка соціально незахищених верств населення шляхом адресної допомоги, проведення пенсійної реформи, підвищення вартості робочої сили, орієнтація

економічної стратегії на створення нових робочих місць, розвиток доступного житла, вдосконалення системи охорони здоров'я та активна демографічна політика. Також значну увагу приділяється розвитку інтелектуального потенціалу суспільства, створенню рівних умов для здобуття якісної освіти та зміцненню середнього класу.

Ці заходи спрямовані на формування стабільного, соціально орієнтованого суспільства, здатного забезпечити високий рівень добробуту своїх громадян.

Рівень життя населення є ключовим показником ефективності соціальної політики держави. Він відображає ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини, що забезпечується комплексом умов, у яких вона живе. Основними складовими рівня життя є споживання матеріальних благ, послуг побутового обслуговування, освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення та рівень забезпеченості житлом.

Для оцінки рівня життя використовується система показників, які можна поділити на кілька основних груп. До них належать соціально-демографічні показники (чисельність, склад і динаміка населення за віком, статтю, соціальним статусом; трудові ресурси та міграція), узагальнені економічні показники (ВВП на душу населення, реальні доходи, структура доходів населення), показники доходів і оплати праці (розміри середньої і мінімальної заробітної плати, пенсій, соціальних виплат), рівень споживання товарів і послуг, а також дані, що характеризують соціальну сферу та споживчі настрої населення.

Одним із ключових інструментів соціальної політики є нормативно-правове регулювання, яке забезпечує дотримання соціальних гарантій і реалізацію програм соціального захисту. Додатково, розроблення демографічних і соціальних прогнозів допомагає визначати пріоритети і планувати стратегії розвитку соціальної сфери.

Фінансове забезпечення соціальної сфери має низку особливостей, що зумовлені характером джерел фінансування і порядком розподілу коштів між

різними складниками цієї сфери, особливо в умовах війни. Наприклад, такі галузі, як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та культура, здебільшого фінансуються з державного бюджету. Водночас у сферах побутового обслуговування, громадського харчування та частково фізичної культури значна частина суб'єктів господарювання діє на принципах комерційного розрахунку, що включає самофінансування та кредитування.

Таким чином, успішна соціальна політика залежить від комплексного підходу, що враховує як фінансові, так і організаційні аспекти, спрямовані на забезпечення добробуту населення, а також від узгодження державних механізмів підтримки з реаліями ринкової економіки.

Видатки на соціальну сферу в бюджеті України щороку зростають, але рівень соціального захисту населення залишається недостатнім, що вимагає термінового впровадження нових та ефективних методів оптимізації цих видатків. Сегмент видатків, спрямованих на соціальний захист та забезпечення населення, займає суттєву частку бюджетних витрат, однак їх розподіл не має стабільних економічних пропорцій, а фінансування соціальних видатків є недостатньо регульованим.

Соціальний захист охоплює систему заходів, спрямованих на запобігання економічній і соціальній деградації громадян, особливо у випадках втрати роботи, зниження доходів, хвороби, народження дитини, отримання виробничих травм, настання інвалідності чи похилого віку. Ця система гарантує мінімальний рівень добробуту та підтримку у важкі життєві моменти.

Сучасна система соціального захисту в Україні складається з кількох ключових компонентів. Вона включає сукупність державних соціальних гарантій, таких як пільги для окремих категорій населення, традиційна форма державної соціальної допомоги, а також механізми соціального страхування, що дозволяють забезпечувати соціальні виплати відповідно до законодавства. Ця система має на меті забезпечення стабільності та соціальної справедливості, однак потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів та обмежених фінансових ресурсів.

Удосконалення системи соціального захисту вимагає комплексного підходу, що включає суттєві структурні зміни в бюджетно-податковій політиці держави, модернізацію механізмів державного управління, а також підвищення рівня прогнозування соціально-економічного розвитку на середньострокову перспективу. Необхідно вдосконалити теоретико-методологічні засади фінансового забезпечення соціального захисту, розкривши його сутність як ключової складової регуляторного механізму фінансової політики держави. Це дозволить зміцнити взаємозв'язок фінансового регулювання з динамікою соціально-економічного розвитку [39, с. 83].

У сучасних умовах важливим є обґрунтування напрямів реформування фінансового забезпечення соціального захисту, зокрема з урахуванням міжнародного досвіду розвинутих країн і держав з перехідною економікою. Потребує подальшого розвитку система бюджетного, податкового, страхового і кредитного механізмів, що складають основу соціального захисту. Акцент слід зробити на підвищенні ефективності використання бюджетних ресурсів і адаптивності державної фінансової політики до сучасних викликів. У цьому контексті важливо враховувати макроекономічні тенденції, демографічні зміни та інші соціально-економічні фактори.

Державні програми мають сприяти стимулюванню економічного зростання і підвищенню рівня життя населення. Особливу увагу слід приділити забезпеченню чіткої адресності соціальної допомоги, що дозволить охопити всіх, хто її потребує, з урахуванням фінансових можливостей держави. Фінансування соціального захисту має відповідати рівню валового внутрішнього продукту і фонду споживання країни.

У кризових умовах, коли бюджетні ресурси обмежені, значення їх ефективного використання зростає. Саме цей період є слушним для впровадження структурних реформ у соціальній політиці, навіть якщо вони можуть бути непопулярними. Економічні та політичні процеси в Україні вимагають прийняття нових законодавчих ініціатив і заходів, спрямованих на підтримку населення та вдосконалення системи соціального захисту.

Реалізація прагнення України стати членом Європейського Союзу потребує суттєвих трансформацій у сфері соціального захисту населення. Досягнення позитивних змін у цій галузі можливе не лише через економічне зростання, а й шляхом створення інституційних механізмів, які стимулюватимуть розвиток. Це невіддільно пов'язано з формуванням соціального середовища, заснованого на європейських традиціях соціальної державності.

Для побудови ефективної системи соціального захисту населення необхідно реалізувати низку заходів. Передусім слід реформувати державне забезпечення та порядок надання соціальних пільг і послуг окремим категоріям громадян за рахунок бюджетних ресурсів. Важливо вдосконалити механізми надання допомоги та підтримки непрацевдатних і малозабезпечених осіб, забезпечити підвищення якості й доступності соціальних послуг, а також гарантувати своєчасну допомогу соціально незахищеним верствам населення безпосередньо за місцем їх проживання [31, с. 14].

Координація між структурними підрозділами соціального захисту та місцевим населенням є важливим елементом у підвищенні ефективності роботи цієї системи. Реформування ключових аспектів соціального захисту дозволить вдосконалити цей суспільний інститут, сприяючи більш адресному та якісному наданню послуг.

Одним із важливих напрямів удосконалення є децентралізація системи надання соціальних послуг. Територіальне наближення послуг до місця проживання отримувачів допоможе підвищити їх доступність та зручність. Також це вимагає посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за якість соціальних послуг і ефективність використання коштів на їх забезпечення. У підсумку такі зміни сприятимуть зміцненню системи соціального захисту та її відповідності сучасним викликам.

Війна в Україні спричинила значні зміни у системі соціального страхування, що обумовлено необхідністю адаптації соціальних виплат та процедур управління в умовах воєнного стану. Уряд був змушений оперативно

реагувати на виклики, пов'язані з переміщенням населення, скороченням робочих місць та потребою забезпечити належний соціальний захист для військовослужбовців та постраждалих громадян. Основними пріоритетами цих змін стали спрощення процедур доступу до соціальних виплат, збільшення розміру виплат для певних категорій громадян та посилення контролю за використанням бюджетних коштів. У цьому контексті важливо виділити основні зміни, які відбулися у системі соціального страхування під час війни.

Таблиця 3.1

Зміни в соціальному страхуванні, які відбулись на період війни в Україні

№	Категорія змін	Суть змін	Наслідки та результати
1	Спрощення процедур отримання виплат	Введення можливості подати заявку на виплати онлайн через застосунок "Дія" або інші електронні сервіси.	Забезпечення безперебійного доступу до соціальних виплат навіть у зоні бойових дій чи на окупованих територіях.
2	Виплати внутрішньо переміщеним особам (ВПО)	Введення щомісячної допомоги ВПО за підтримки державного бюджету та міжнародних організацій.	Фінансова підтримка переселенців та зменшення соціальної напруги серед внутрішньо переміщених осіб.
3	Зміни у виплатах по безробіттю	Спрощення реєстрації безробітних та виплата допомоги за скороченою процедурою.	Швидший доступ безробітних до фінансової підтримки та підвищення соціальної стабільності громадян.
4	Підвищення соціальних гарантій для військовослужбовців	Збільшення одноразових виплат родинам загиблих військових до 15 млн грн та підвищення виплат за інвалідність військових.	Підтримка військових та їхніх сімей, зміцнення соціальної довіри до держави.
5	Зміни у пенсійній системі	Запровадження можливості дистанційного отримання пенсій через банки та пошту, індексація пенсій у 2023 році.	Забезпечення безперервності пенсійних виплат для осіб у зоні бойових дій або на окупованих територіях.

Продовження таблиці 3.1

№	Категорія змін	Суть змін	Наслідки та результати
7	Фінансова підтримка за рахунок міжнародних донорів	Міжнародні організації (ООН, Червоний Хрест) надають кошти на підтримку ВПО, виплати для малозабезпечених громадян.	Збільшення обсягу коштів для виплат населенню, стабілізація системи соціального страхування за рахунок зовнішньої підтримки.
8	Підвищення контролю за фінансовими потоками	Зміни у підходах до фінансування виплат, посилення контролю за цільовим використанням коштів.	Зниження рівня корупції, забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та уникнення зловживань.
9	Запровадження виплат для родин військовослужбовців	Запровадження додаткових соціальних виплат для членів сімей загиблих та поранених військовослужбовців.	Соціальна підтримка родин військових, посилення соціальної захищеності населення.
10	Зміни у підходах до фінансування та резервування	Збільшення обсягів дотацій із держбюджету, використання міжнародної допомоги та оптимізація використання фондів.	Зменшення дефіциту фінансування та підтримка соціальних виплат навіть за умов кризової ситуації у країні.

Джерело: складено автором

Війна змусила уряд України запровадити низку кардинальних змін у системі соціального страхування для забезпечення захисту найбільш вразливих категорій населення. Основні зміни стосувалися спрощення процедур доступу до соціальних виплат, автоматизації та цифровізації процесів, підвищення соціальних гарантій для військовослужбовців і внутрішньо переміщених осіб. Крім того, було підвищено контроль за використанням бюджетних коштів та забезпечено залучення фінансової підтримки міжнародних донорів.

Особливу увагу приділено спрощенню процесу отримання соціальних виплат. Завдяки застосунку "Дія" та дистанційним інструментам управління соціальними послугами, українці змогли отримувати виплати навіть у зоні бойових дій та на окупованих територіях.

Важливими змінами стали підвищення соціальних гарантій для військовослужбовців та підтримка їхніх сімей, що включає виплати родинам загиблих та поранених. Уряд також забезпечив своєчасну індексацію пенсій та

можливість дистанційного отримання виплат для громадян, які опинилися у важких умовах.

Залучення міжнародних донорів дозволило значно збільшити фінансову підтримку системи соціального страхування та створити додаткові можливості для підтримки переселенців і осіб, які втратили роботу. Зміцнення системи контролю за витратами держави сприяло підвищенню ефективності використання бюджетних коштів та зменшенню корупційних ризиків.

Загалом зміни у системі соціального страхування спрямовані на підвищення соціальної стабільності, забезпечення фінансової підтримки для найбільш вразливих верств населення та захист інтересів військовослужбовців і внутрішньо переміщених осіб. Незважаючи на складність воєнних умов, державі вдалося забезпечити доступ до соціальних послуг і підтримати громадян у цей критичний період.

3.2. Напрями оптимізації фінансового механізму соціального страхування в Україні

Соціальне страхування, яке пройшло тривалий шлях розвитку, сьогодні є складною системою, що демонструє прихильність держави до загальнолюдських цінностей та прагнення забезпечити високий рівень якості життя населення. Ця система спрямована на створення загальнонаціональної організації обов'язкової взаємодопомоги, яка може ефективно функціонувати за умови всеосяжного охоплення населення та різноманітних ризиків, з якими стикаються громадяни.

В Україні сформувалася досить широка система соціального страхування, яка реалізується в обов'язковій та добровільній формах. Система загальнообов'язкового державного соціального страхування включає пенсійне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, медичне страхування, страхування від нещасних випадків на виробництві та

професійних захворювань, а також страхування на випадок безробіття та інші види, передбачені чинним законодавством [23, с. 392].

Реалізація цих видів страхового захисту населення здійснюється через відповідні фонди: Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Окрім того, громадяни мають можливість отримати додатковий страховий захист через добровільне страхування, яке надається страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами та іншими організаціями, що надають соціальні послуги.

Таким чином, сучасна система соціального страхування в Україні є важливим інструментом соціального захисту, що охоплює різноманітні сфери життя громадян і забезпечує їхню соціальну безпеку.

Сучасна ситуація демонструє, що чинна система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні стикається з численними викликами, які перешкоджають забезпеченню належного рівня соціального захисту населення. Значний вплив на це мають як внутрішні, так і зовнішні фактори.

Зокрема, пандемія COVID-19 та запроваджені карантинні обмеження спричинили зростання чисельності населення, що перебуває за межею бідності, втрату робочих місць та загострення соціальної напруженості. За статистикою, рівень безробіття в Україні зріс із 8,6% у 2019 році до 9,9% у 2020 році, а в 2021 році досягнув 10,3%. Пандемія не лише вплинула на економіку, але й суттєво обмежила можливості громадян щодо отримання соціальних послуг та ведення активного соціального життя.

Ще більший негативний вплив на соціальну сферу спричинила повномасштабна війна, розв'язана Росією. Цей конфлікт завдав серйозного удару по економіці України, посилив уже існуючі соціальні проблеми та створив нові виклики. Серед найбільших проблем можна виокремити скорочення чисельності населення, його старіння, руйнування соціальної інфраструктури, житла, а також деформацію соціального складу суспільства.

Руйнування родин, поділ суспільства та значна потреба у фінансових ресурсах для подолання цих проблем є вагомими викликами для держави.

Однак слід зазначити, що багато з цих проблем виникли задовго до пандемії та війни. Система соціального страхування України вже тривалий час потребує реформування, зокрема в частині пенсійного забезпечення та впровадження страхової медицини. Протягом останніх років було проведено низку інституційних реформ, спрямованих на удосконалення структурних елементів системи соціального страхування. Проте існуючі виклики вимагають подальших комплексних заходів, спрямованих на адаптацію системи до сучасних умов та підвищення її ефективності.

Пенсійне забезпечення громадян залишається одним із ключових напрямів соціальних трансформацій в Україні, спрямованих на модернізацію системи соціального страхування. Ця сфера зазнала численних реформ, оскільки вона безпосередньо впливає на добробут кожного громадянина і є основним соціальним правом.

Суттєві зміни розпочалися з пенсійної реформи 2004 року, яка включала формування трирівневої пенсійної системи за міжнародними стандартами. Прийняття Законів України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” та “Про недержавне пенсійне забезпечення” стало основою переходу від системи пенсійного забезпечення до пенсійного страхування. Було запроваджено новий механізм обчислення пенсій, що враховував тривалість страхового стажу та заробіток. Крім того, впроваджено поділ пенсійних програм за джерелами фінансування, а виплати соціальних пенсій здійснюються через систему державної соціальної допомоги.

Наступним етапом стало ухвалення у 2011 році Закону України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”. Цей закон передбачав підвищення пенсійного віку для жінок до 60 років, збільшення мінімального страхового стажу для отримання пенсій за віком до 15 років, а також обмеження максимального розміру пенсій десятьма прожитковими мінімумами. Крім того, підвищено пенсійний вік для державних

службовців-чоловіків до 62 років і скорочено базу для нарахування спеціальних пенсій.

Попри подальші удосконалення нормативно-правового забезпечення пенсійного страхування, спрямовані на уніфікацію та стандартизацію правового регулювання, фінансові виклики системи залишаються актуальними. Реалізовані заходи не змогли суттєво скоротити видатки Пенсійного фонду України або вирішити проблему дефіциту його бюджету. Це свідчить про необхідність продовження реформ для підвищення ефективності та фінансової стійкості пенсійної системи.

Прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення пенсій" № 2148-VIII від 3 жовтня 2017 року стало важливим етапом у реформуванні пенсійної системи. Закон передбачив єдиний підхід до призначення пенсій, який почав діяти з 1 січня 2018 року. Також було проведено новелізацію (перерахунок) пенсій з метою їх захисту від інфляції. Крім того, пенсійний вік для осіб, які не мали необхідного страхового стажу, було підвищено до 63 і 65 років, знижено коефіцієнт вартості одного року стажу з 1,35% до 1%, а спеціальні пільги для чиновників – скасовано.

До 2028 року встановлено чіткі критерії для виходу на пенсію залежно від віку та страхового стажу:

- у 60 років – за наявності 35 років страхового стажу;
- у 63 роки – 25–35 років стажу;
- у 65 років – 15–25 років стажу.

Ці нововведення наблизили вік виходу на пенсію в Україні до світових тенденцій, але все ж залишилися відмінності. Наприклад, у Великій Британії вік виходу на пенсію становить 66 років для обох статей, в Австралії та Ірландії – 67 років, у Німеччині та Данії – 65 років, а в Польщі – 67 років для чоловіків і 60 років для жінок.

Однак, попри ці реформи, основна проблема – низький рівень пенсійного забезпечення та незбалансованість бюджету Пенсійного фонду України – залишається невирішеною. Пенсійні виплати, які отримують українські

пенсіонери, досі не відповідають європейським стандартам, і проблема низьких доходів більшості пенсіонерів залишається актуальною.

Станом на середину 2021 року середній рівень пенсій у країнах із розвинутою економікою суттєво перевищував рівень пенсійного забезпечення в Україні. Наприклад, у старих федеральних землях Німеччини стандартна місячна пенсія за системою обов'язкового пенсійного страхування складала близько 1539 євро, а максимальна — до 2961 євро. В Іспанії середня державна пенсія становила 900 євро, в Данії — 13853 датські крони, в Австралії — 1975,2 австралійських долари, а у Великобританії повна ставка нової державної пенсії складала 740,6 фунтів стерлінгів.

Водночас дефіцит бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ) залишається значною проблемою. У 2019 році дефіцит становив 14,03 млрд грн, у 2020 році — 13,2 млрд грн, а у 2021 році — 8,18 млрд грн. Хоча є тенденція до зменшення дефіциту, його покриття досі потребує залучення додаткових бюджетних коштів, що створює фінансове навантаження на державу.

Проведені реформи пенсійної системи в Україні часто були несистемними, а механізми нарахування пенсій не завжди відповідали принципу справедливості. На думку експертів, подальший розвиток української пенсійної системи можливий у двох напрямках: або повна відмова від солідарної системи з переходом до накопичувальної моделі, або конструктивне вдосконалення солідарного рівня із врахуванням демографічних особливостей країни.

Наступні кроки для модернізації системи пенсійного страхування мають включати [44]:

1. Впровадження другого рівня пенсійного страхування. Наразі в Україні діє лише перший (солідарний) рівень, а третій (добровільний) рівень перебуває на етапі апробації.

2. Оптимізація системи соціальних пільг. Варто замінити пільги спеціальними пенсійними програмами для працівників, які працюють у шкідливих і важких умовах. Крім того, роботодавців слід мотивувати до

покращення умов праці для зниження травматизму та збільшення тривалості життя працівників.

3. Поліпшення механізму індексації пенсій. Це дозволить ефективніше скорочувати рівень бідності серед пенсіонерів та забезпечити стабільність їхнього доходу.

Впровадження цих змін може значно підвищити ефективність української пенсійної системи, зменшити дефіцит бюджету ПФУ та наблизити рівень пенсійного забезпечення до європейських стандартів.

Рішення проблем пенсійного забезпечення в Україні значною мірою залежить від покращення демографічної ситуації, створення нових робочих місць та детінізації заробітної плати. Як свідчать дані Державної служби зайнятості, після 2020 року кількість вакансій різко скоротилася, що не дозволяє забезпечити роботою всіх, хто її потребує. Якщо у 2018 році кількість вакансій перевищувала кількість безробітних (1114 тис. вакансій проти 1064,2 тис. безробітних), то у 2020 році вже 1,5 особи претендували на одну вакансію, а станом на середину 2022 року – майже 3 особи.

Окрім того, значна частина економічно активного населення отримує "тіньові доходи", загальний обсяг яких оцінюється у 20 млрд грн. Легалізація заробітної плати та зниження податкового навантаження до прийняттого рівня (20–25%) можуть стимулювати роботодавців відмовитися від тіньових схем. Як відзначають експерти, створення ефективної та соціально справедливої системи соціального забезпечення є спільною відповідальністю держави та органів пенсійного забезпечення.

У контексті модернізації соціального страхування важливим кроком стало ухвалення нової редакції Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов’язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці” № 77-VIII від 28 грудня 2014 року. Цей нормативно-правовий акт передбачав утворення єдиного Фонду соціального страхування шляхом об’єднання Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних

захворювань і Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Фонд почав функціонувати 1 серпня 2017 року.

Метою створення єдиного Фонду було підвищення ефективності управління системою соціального страхування, що передбачало отримання страхового захисту від різних ризиків в одній установі. Крім того, очіувалося, що це сприятиме оптимізації використання фінансових і людських ресурсів шляхом скорочення адміністративних витрат. Така реформа стала важливим кроком у напрямку модернізації соціального захисту населення та зниження економічного навантаження на систему соціального страхування[45, с. 99].

Важливо зазначити, що реформа системи соціального страхування в Україні проходить у складних умовах, але спрямована на підвищення її ефективності та прозорості. Як зазначила В. Тулянцева, попри юридичне створення Фонду соціального страхування України ще до 2018 року, його діяльність у звітній документації не була належним чином відображена, що вказує на затримки у налагодженні роботи цього органу. Окрім цього, виявлені недоліки, такі як невідповідність структур об'єднаних фондів та неможливість інвентаризації майна у тимчасово окупованих територіях, значно ускладнили процес реорганізації.

Основними викликами для Фонду соціального страхування залишаються низький рівень соціальних гарантій та недостатній обсяг фінансування. Основним джерелом доходів фонду є єдиний соціальний внесок, однак темпи його надходження залишаються повільними, що ускладнює своєчасне фінансування соціальних виплат, особливо в умовах економічної кризи та воєнного стану. Також значним викликом є тіньовий сектор економіки, що знижує рівень офіційних внесків до фонду.

Для вирішення цих проблем у 2022 році було прийнято Закон № 2620-ІХ, який передбачає ліквідацію Фонду соціального страхування України та передачу його функцій Пенсійному фонду України. З 1 січня 2023 року Пенсійний фонд отримав низку нових завдань, зокрема:

- реалізація державної політики у сфері соціального страхування;

- здійснення страхових виплат і надання соціальних послуг;
- профілактика нещасних випадків;
- контроль за обґрунтованістю видачі документів для виплат;
- моніторинг використання страхових коштів.

Очікується, що реформа покращить фінансову стійкість системи соціального страхування через оптимізацію адміністративних витрат, посилення контролю за використанням коштів і перехід на єдину інформаційну систему. Згідно з аналізом, адміністративні витрати українських цільових фондів за період 2016–2021 років зросли, що вказує на необхідність їх перегляду та оптимізації для забезпечення більш ефективного управління.

Подальший розвиток системи потребує інтеграції єдиної системи управління фінансовими ресурсами, посилення державного контролю за витратами та адаптації до сучасних викликів, що дозволить створити більш прозору й ефективну систему соціального страхування.

Реформа системи соціального страхування в Україні, включно з медичним та пенсійним забезпеченням, є важливим компонентом розвитку соціальної політики країни. Її метою є модернізація підходів до фінансування, управління та надання соціальних послуг, а також адаптація системи до сучасних викликів. Проте, результати цих змін залишаються суперечливими.

Реформа системи охорони здоров'я, розпочата у 2017 році, спрямована на запровадження страхової медицини. Основними досягненнями стали [43, с. 47]:

- Створення Національної служби охорони здоров'я, яка здійснює закупівлю медичних послуг на основі декларацій з лікарем.
- Формування чіткого переліку медичних послуг, які входять до програми державних гарантій і фінансуються з державного бюджету.
- Запуск програми медичних гарантій, яка з 2020 року охоплює широкий спектр медичних послуг, включаючи екстрену допомогу, первинну та спеціалізовану допомогу, паліативну допомогу тощо.

Водночас, обмеженість бюджетних ресурсів та включення до програми лікування COVID-19 призвели до скорочення фінансування інших медичних

послуг. Попри запровадження програми реімбурсації "Доступні ліки", доступність багатьох послуг для незахищених верств населення залишається низькою.

Пенсійна реформа, започаткована у 2004 році, заклала основи трирівневої пенсійної системи. Однак, подальші зміни, зокрема підвищення пенсійного віку, зміна механізму обчислення страхового стажу та пенсійних виплат, не вирішили проблему дефіциту Пенсійного фонду України. Станом на 2021 рік дефіцит бюджету фонду залишається значним, що свідчить про необхідність впровадження другого накопичувального рівня пенсійного страхування.

Основні виклики [44]:

1. Низький рівень соціальних гарантій: Попри реформи, населення України не отримує соціальних послуг на належному рівні.
2. Економічна нерівність: Відсутність узгоджених заходів для скорочення бідності та соціального розшарування посилює напруженість у суспільстві.
3. Тіньова зайнятість: Значна частина працівників залишається поза офіційною системою соціального страхування, що негативно впливає на наповнення соціальних фондів.

Шляхи вдосконалення [44]:

1. Оптимізація управління фінансами: Запровадження єдиної системи управління коштами фондів соціального страхування та їх прозорості.
2. Адаптація до реалій війни та економічної кризи: Забезпечення фінансової стійкості фондів через зменшення адміністративних витрат і посилення контролю за використанням коштів.
3. Підвищення соціальної відповідальності: Стимулювання працівників і роботодавців до офіційного працевлаштування та сплати внесків до системи соціального страхування.

Для забезпечення сталого розвитку системи соціального страхування необхідно дотримуватись принципів соціальної справедливості, адаптивності та відповідності міжнародним стандартам.

3.3. Пропозиції щодо удосконалення фінансового механізму соціального страхування в Україні

Система соціального страхування в Україні потребує значного оновлення для забезпечення більшої ефективності, прозорості та доступності. Першочергово важливо реформувати законодавчу базу, адаптуючи її до сучасних економічних умов і міжнародних стандартів, а також зменшити бюрократичні перепони, що ускладнюють процес отримання страхових виплат.

Підвищення ефективності управління можна досягти шляхом оптимізації структури системи соціального страхування, скорочення управлінських ланок і впровадження сучасних інформаційних технологій. Автоматизація процесів, зокрема обробки документів та здійснення виплат, значно покращить оперативність і точність роботи. Соціальне страхування має особливу важливість для всіх верств населення, особливо для людей, які потребують підтримки через втрату працездатності або складні життєві обставини [21, с. 174].

Існують проблеми, пов'язані із забезпеченням соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності, материнства та поховання. Зокрема, значною є проблема ухилення фізичних осіб і підприємств від сплати обов'язкових внесків, що ускладнює реєстрацію платників у Пенсійному фонді та створює прогалини в системі компенсацій.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань фінансує профілактичні заходи, спрямовані на покращення умов праці та виробничої безпеки. Це включає реалізацію державних, галузевих і регіональних програм, спрямованих на поліпшення виробничої гігієни та умов роботи.

Український фонд соціального захисту осіб з інвалідністю займає ключову позицію в підтримці людей з обмеженими можливостями. Серед його основних функцій: надання матеріальної допомоги, виплата пенсій, сприяння працевлаштуванню, створення умов для спеціалізованої реабілітації,

організація та фінансування реабілітаційних заходів, включно з медичною, соціальною та професійною допомогою [41, с. 251].

Таким чином, для досягнення ефективної системи соціального страхування в Україні необхідно запроваджувати комплексні реформи, що враховують економічні, соціальні та управлінські аспекти.

Покращення системи соціального страхування в Україні можливе через впровадження комплексу заходів, спрямованих на підвищення її ефективності, прозорості та доступності. Основним кроком є оновлення нормативно-правової бази, яка повинна відповідати сучасним економічним реаліям і міжнародним стандартам. Спрощення процедур отримання страхових виплат дозволить мінімізувати бюрократичні перепони, що значно полегшить доступ до системи для громадян.

Оптимізація управлінської структури передбачає скорочення кількості управлінських ланок для прискорення процесу прийняття рішень. Впровадження інформаційних технологій, включаючи автоматизацію обробки документів і виплат, забезпечить більш точну та оперативну роботу системи. Створення єдиного електронного реєстру застрахованих осіб і страхових випадків сприятиме підвищенню прозорості та контролю [10, с. 200].

Регулярні незалежні аудити виявлятимуть та усуватимуть потенційні зловживання та корупційні схеми. Інформаційні кампанії підвищуватимуть обізнаність населення про права та можливості системи соціального страхування, а також сприятимуть залученню до системи самозайнятих осіб та працівників неформального сектора.

Диверсифікація джерел фінансування, включаючи добровільні страхові внески та партнерства з приватним сектором, створить стійкішу фінансову базу. Рациональне використання коштів і ефективний контроль за витратами підвищать довіру до системи. Забезпечення адекватного рівня соціальних виплат, які відповідають мінімальним потребам громадян, та розширення спектра соціальних послуг, включаючи страхування від безробіття та медичне страхування, є невід'ємними складниками покращення системи.

Активна співпраця з міжнародними організаціями дозволить використовувати їхній досвід і підтримку в реформуванні системи соціального страхування. Розвиток державно-приватного партнерства сприятиме ефективнішому наданню соціальних послуг.

Комплексний підхід до реалізації цих заходів із залученням державних органів, бізнесу та громадських організацій дозволить створити сучасну, справедливу та ефективну систему соціального страхування в Україні.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було здійснено теоретичний аналіз, оцінку поточного стану та розроблено пропозицій щодо вдосконалення фінансового механізму соціального страхування в Україні.

У першому розділі визначено основні поняття та завдання фінансового механізму, розкрито суть і принципи соціального страхування, а також його роль у системі соціального захисту. Встановлено, що фінансовий механізм є ключовим елементом функціонування соціального страхування, який забезпечує мобілізацію, розподіл та використання фінансових ресурсів. Визначено, що ефективність соціального страхування залежить від узгодженості його механізмів із соціальними потребами населення та економічними реаліями.

Фінансовий механізм соціального страхування є важливим елементом соціального захисту населення, спрямованим на забезпечення економічної стабільності, підвищення рівня життя та зменшення соціальних ризиків. Поточний стан системи соціального страхування в Україні демонструє значні недоліки, зокрема фінансову нестабільність, недостатню адресність соціальних виплат і низький рівень доступності послуг. Проблеми дефіциту Пенсійного фонду, тіньової зайнятості та невідповідності законодавчої бази сучасним викликам потребують комплексного вирішення.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану фінансового механізму соціального страхування в Україні. Виявлено, що існуюча система стикається зі значними викликами, серед яких – недосконалість законодавчої бази, дефіцит фінансових ресурсів, низький рівень адресності соціальних виплат і тіньова зайнятість. Зроблено висновок, що ефективність соціального страхування потребує оптимізації його складників, зокрема вдосконалення фінансового механізму недержавного соціального страхування та розширення бази платників.

Аналіз фінансового механізму показав, що система потребує модернізації та оптимізації. Особливу увагу слід приділити реформуванню нормативно-

правової бази, вдосконаленню механізмів фінансування та посиленню контролю за використанням ресурсів. Важливим напрямом є впровадження накопичувального рівня пенсійного страхування, що дозволить зменшити навантаження на солідарну систему.

У третьому розділі окреслено напрями реформування системи соціального страхування. Серед основних рекомендацій – оновлення нормативно-правової бази, впровадження накопичувального рівня пенсійного страхування, оптимізація адміністративних витрат і створення єдиного електронного реєстру застрахованих осіб. Запропоновано посилення державного контролю, диверсифікацію джерел фінансування та активізацію приватно-державного партнерства. Визначено, що розвиток соціального страхування має спиратися на принципи соціальної справедливості, прозорості та адаптивності до умов сучасної економіки.

Загалом дослідження підтвердило, що соціальне страхування відіграє фундаментальну роль у системі соціального захисту населення. Його модернізація дозволить не лише підвищити якість соціальних послуг, а й забезпечити фінансову стійкість системи, сприяти економічному розвитку та зменшенню соціальної нерівності в суспільстві.

Сьогодні соціальне страхування передбачає такі важливі види фінансової підтримки громадян, як: грошові виплати, компенсація, витрати на лікування, реабілітацію, перепідготовку та перекваліфікацію, а також профілактику захворювань та нещасних випадків на виробництві.

В Україні система державного соціального страхування складається з: пенсійного страхування, страхування на випадок безробіття, страхування з тимчасової втрати працездатності та від нещасного випадку на виробництві. Окрім державного (обов'язкового) існує також недержавне (добровільне) соціальне страхування через недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та банки (шляхом відкриття пенсійних рахунків). Основою функціонування загальнообов'язкового державного соціального страхування є фінансові ресурси, які акумулюються у відповідних фондах, а саме: Пенсійному фонді

України, Фонді соціального страхування та Фонді соціального страхування на випадок безробіття.

Розвиток сучасних інформаційних технологій, зокрема створення єдиного електронного реєстру застрахованих осіб, сприятиме підвищенню прозорості й ефективності системи. Залучення приватного сектору через розвиток недержавного соціального страхування та впровадження механізмів державно-приватного партнерства допоможе диверсифікувати джерела фінансування. Водночас підвищення фінансової грамотності населення та боротьба з тіньовою зайнятістю сприятимуть збільшенню надходжень до соціальних фондів.

Подальше реформування має враховувати національні особливості та міжнародний досвід, забезпечуючи соціальну справедливість, прозорість і доступність системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Л., Васечко Л. Оптимізаційна модель фінансового механізму соціального страхування України. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1 (91). С. 158–170.
2. Бардашевська А. Недоліки функціонування механізму соціального забезпечення. *Економічна думка*. 2011. Вип. 9. Ч. 1. С. 32–35.
3. Базилевич В., Баластрик Л. Державні фінанси: навч. посібник / за заг. ред. В. Базилевича. Київ : Атіка, 2002. 368 с.
4. Бондар М., Цятковська О., Цятковська А. Соціальне забезпечення: міжнародно-правовий аспект. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4 (64). С. 96–105.
5. Васечко Л. Структурні компоненти фінансового механізму соціального страхування. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2011. № 4. С. 139–144.
6. Грушко В.І., Кузьмінський В.З., Герасименко М. Державне пенсійне забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. №4 (72). С. 52–59.
7. Грушко В.І. Фінанси: підручник / В.І. Грушко, О.С. Наконечна, О.Г. Чумаченко; за ред. д.е.н., проф. В. І. Грушко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 600 с.
8. Данилюк О.І. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7056>
9. Длугопольський О.В. Соціальна політика Японії в контексті забезпечення загального добробуту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 25 (1). С. 58–61.
10. Железняк О.В. Проблема впровадження європейських моделей фінансового забезпечення фондів соціального страхування. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. № 35/1. С. 200–205.

11. Жук О.Б. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України. *Світ фінансів*. 2017. № 2 (51), С. 62-71.
12. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2023 році. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny>
13. Зеленко Н., Зеленко В. Особливості функціонування недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Вісник Львівського університету*. Серія економічна. 2020. Вип. 58. С. 224.
14. Закон України «Про страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
15. Ільчук Л.І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. *Науково-дослідний інститут соціальної політики Міністерства соціальної політики України і НАН України*. 2015. URL: <http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini>.
16. Історичний аспект процесу виникнення та формування соціального забезпечення. URL: <http://socadver.org.ua/storichNeiy-aspekt-protsesuviniknennya-ta-formuvannya-sots-alnogo-zabezpechennya>
17. Конституція України : офіц. текст. Київ : Преса України, 1997. 64 с.
18. Лібанова Е. Соціальні проблеми і соціальні важелі конкурентоспроможності Української економіки. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2 (10). С. 5–19.
19. Лондар С., Тимошенко О. Фінанси: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. Вінниця : Нова Книга, 2009. 384 с.
20. Марич М. Г. Соціальне страхування: навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 176 с.
21. Мальований М.І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія. Умань : СПД Сочінський, 2016. 496 с.

22. Мацедонська Н.В. Особливості функціонування фондів соціального страхування в країнах світу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 2. С. 392-398.

23. Нестеренко Н., Немченко В. Сутність та структура фінансового механізму підприємства. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій: збірник наукових праць*. Київ: КІБіТ, 2011. Вип. 15. С. 62-64.

24. Опарін В. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2007. 240 с.

25. Пенсійна система: підручник / за ред. В.І. Грушка. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2017. 368 с.

26. Плетенецька С.М., Омельченко О.А. Особливості реформування системи соціального страхування в Україні. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей V Міжнародної конференції (7 грудня 2023 р., м. Київ)*. Київ: Університет "КРОК", 2023. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1942>

27. Плетенецька С.М. Механізм впровадження Е-лікарняних в Україні з врахуванням зарубіжного досвіду. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей II Міжнародної конференції (20 листопада 2020 р., м. Київ)*. Київ: Університет "КРОК", 2020. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE2020/paper/view/242>

28. Плетенецька С.М., Омельченко О.А. Фінансовий механізм соціального страхування в Україні. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика: міжнародна науково-практична конференція (20 грудня 2024 р., м. Київ)*. URL: <http://www.economics.in.ua>

29. Румик І.І. Розвиток фінансового сектору: стан, фінансова інклюзія, візія та стратегія дій. *Соціально-економічні та правові аспекти розвитку суспільства* : колективна монографія / за ред. С. М. Лаптева, І. П. Мігус. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2020. С. 147-160.

30. Руденко Н.М. Ефективність фінансового механізму соціального страхування в Україні: проблеми та перспективи. *Економічний простір*. 2021. № 12. С. 56-64.
31. Романенко І.В. Соціальне страхування в умовах децентралізації: фінансові та організаційні аспекти. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 2
32. Рябчук О.М. Роль фінансових механізмів у забезпеченні сталого розвитку системи соціального страхування. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 42-51.
33. Резнік Н.В. Вплив економічної кризи на фінансову стійкість системи соціального страхування. *Вісник економіки і права*. 2023. № 2. С. 19-27
34. Рогова Л.Ю. Удосконалення механізму фінансування обов'язкового соціального страхування в Україні. *Фінансово-економічний журнал*. 2021. № 6. С. 38-45.
35. Романюк С.В. Фінансові механізми підтримки соціального страхування в кризових умовах. *Соціально-економічний розвиток регіонів*. 2020. № 11. С. 50-60.
36. Рибак І.А. Механізм забезпечення фінансової стійкості соціального страхування в умовах глобальних викликів. *Економічний аналіз*. 2022. № 9. С. 27-35.
37. Радченко К.П. Стратегічні підходи до фінансового управління фондами соціального страхування. *Економіка і організація управління*. 2023. № 7. С. 60-70.
38. Романенко Т.В. Особливості фінансування соціального страхування в Україні: оцінка ефективності та перспективи розвитку. *Економіка, фінанси, право*. 2022. № 4. С. 45-52.
39. Шпак В.Г. Фінансовий механізм соціального страхування в умовах економічної невизначеності. *Економічний простір*. 2021. № 9. С. 34-42.
40. Шевченко Л.В. Фінансування системи соціального страхування: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2020. № 11. С. 50-59.

41. Чорна Г.П. Інституційна структура фінансового механізму соціального страхування. *Фінанси і кредит*. 2023. № 6. С. 28-36
42. Чабанюк В.М. Особливості фінансового забезпечення обов'язкового соціального страхування в Україні. *Вісник економіки і права*. 2022. № 7. С. 12-19.
43. Щетинін В.А. Оцінка ефективності фінансових механізмів соціального захисту населення. *Соціальна політика і право*. 2021. № 5. С. 40
44. Щербина О.В. Сучасний стан та напрями вдосконалення фінансового забезпечення соціального страхування в Україні. *Економіка і суспільство*. 2022. № 13. С. 63-71.
45. Федорова І.М. Особливості фінансового управління фондами соціального страхування. *Фінансовий вісник*. 2023. № 10. С. 22-29.
46. Федоров В.С. Аналіз фінансових механізмів соціального страхування у контексті забезпечення фінансової стабільності. *Економічний аналіз*. 2021. Том 30. № 2. С. 78-85.
47. Ярошенко І.В. Фінансова стійкість системи соціального страхування та її інструменти. *Економічний часопис*. 2022. № 4. С. 48-56.
48. Яковенко С.А. Удосконалення механізму фінансування соціального страхування в Україні. *Журнал фінансів, обліку і аудиту*. 2023. № 8. С. 35-42.
49. Drucker P.F. *Management in a Market Economy*. New York: HarperCollins, 2003. 528 p.
50. Kotler P. *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation, and Control*. Upper Saddle River: Pearson, 2010. 816 p.
51. Lather, A.S., Jain, S. and Anand, S. An empirical examination of the impact of locus of control on investor behavioral biases. *International Journal of Management (IJM)*, 2020. Vol. 11. No. 1. P. 97–106.
52. Bhatia, A., Chandani, A., Divekar, R., Mehta, M. and Vijay, N. Digital innovation in wealth management landscape: the moderating role of robo advisors in behavioural biases and investment decision-making. *International Journal of Innovation Science*, Vol. ahead-of-print. 2021.

53. Whittle M., Malan J., Bianchini D. New Financial Instruments and the Role of National Promotional Banks / Study for the Policy Department on Budgetary Affairs, European Parliament. Brussels: European Parliament, 2016. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/572687/IPOL_STU

54. Alleluia Reis, L., Vrontisi, Z., Verdolini, E. and others. Research and development investment strategy to achieve the Paris climate agreement. *Nat Commun* 14, 3581. 2023.

55. Chiappini, H., Marinelli, N., Jalal, R.N.-U. and Birindelli, G. Past, present and future of impact investing and closely related financial vehicles: a literature review. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, vol. 14, no. 2023, 7, pp. 232–257.

56. My-Linh Thi Nguyen Foreign Direct Investment and Economic Growth: The Role of Financial Development, *Cogent Business & Management*, 9:1,2022.

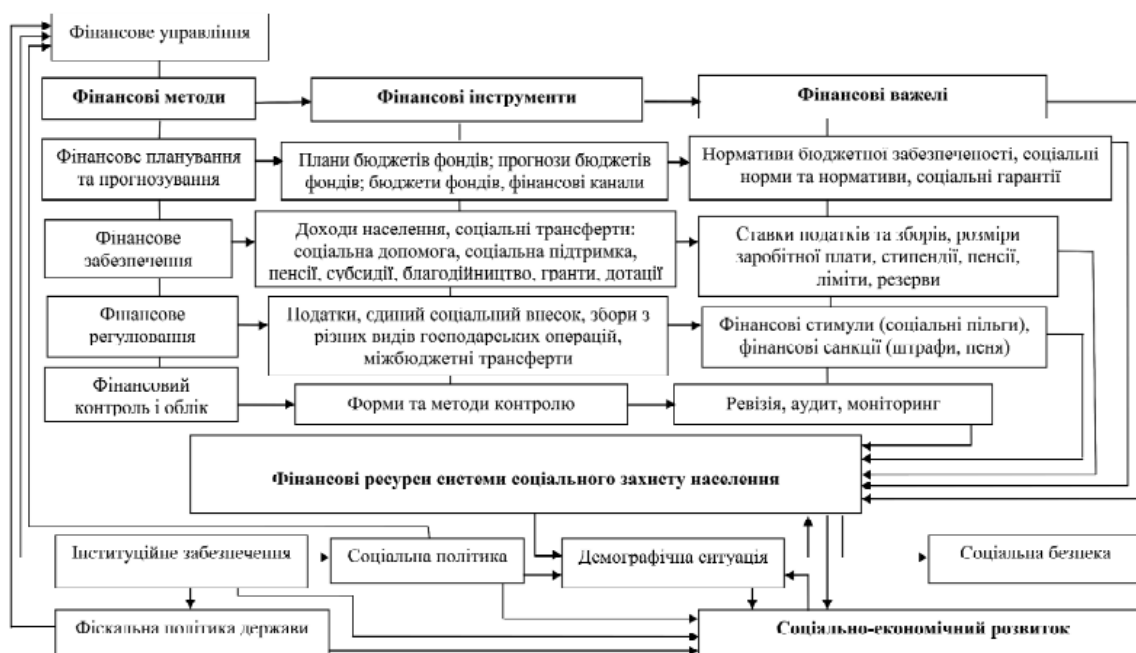
57. Making better use of public funding: the role of national promotional banks and institutions in the next EU budget / E. Rubio, F. Virel, B. Pavesi. *Study No. 115*. Paris: Jacques Delors Institute, 2018. URL: http://www.astrid_online.it/static/upload/the_the_role_of_npbis_in_the_eu_budget.pdf

58. ILO "Financing social protection for the future of work: Fiscal aspects and policy options", Prepared by Staff of the ILO for the G20 Framework Working Group, 31 May 2018, URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_646048.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

**Структурно - функціональна модель фінансового механізму
соціального захисту населення**

Підприємство	Державне підприємство "Інформаційний центр персоналізованого обліку Пенсійного фонду України"	Дата (рік, місяць, число)	2024	10	01
Територія	Печерський район	за ЄДРПОУ	31406759		
Організаційно-правова форма господарювання	Державне підприємство	за КАТОГПТ	UA8000000000624772		
Вид економічної діяльності	Оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність	за КОПФГ	140		
		за КВЕД	63.11		
Середня кількість працівників	2	197			
Адреса, телефон	вулиця БОЛІСЬУНОВСЬКА, буд. 31/37, м. КИЇВ, 01014	2850289			

Одиниця виміру: тис. грн. без десятичного знаку (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форми №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "✓" у відповідній клітинці):

за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

за міжнародними стандартами фінансової звітності

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на **30 вересня 2024** р.

Форма №1 Код за ДКУД: 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
I	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	587	572
первісна вартість	1001	755	793
накопичена амортизація	1002	168	221
Незавершені капітальні інвестиції	1005	81	-
Основні засоби	1010	2 915	3 520
первісна вартість	1011	8 144	9 111
знос	1012	5 229	5 591
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	1 769	1 769
Заборгованість за внесками до статутного капіталу інших підприємств	1036	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвил	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	5 352	5 861
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	330	907
виробничі запаси	1101	330	907
незавершене виробництво	1102	-	-
готова продукція	1103	-	-
товари	1104	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Девізиви перестраховування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	-	3 539
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	-	-
з бюджетом	1135	5	2
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нерезидентів доходів	1140	12	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками зі внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інші поточна дебіторська заборгованість	1155	155	137
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	7 511	5 974
готівка	1166	-	-
рахунки в банках	1167	7 511	5 974
Витрати майбутніх періодів	1170	73	44
Частина перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в:			

резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	3	6
Усього за розділом II	1195	8 089	10 609
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	13 441	16 470

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	-	-
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	3 077	2 997
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	512	512
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	3 183	3 318
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Видучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	6 772	6 827
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення вилучення персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань	1531	-	-
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату дивидендів	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	-	-
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	9	27
розрахунками з бюджетом	1620	1 567	2 391
у тому числі з податку на прибуток	1621	1	21
розрахунками зі страхування	1625	361	971
розрахунками з оплати праці	1630	1 471	3 788
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	135	230
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	2 230	1 329
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	896	907
Усього за розділом III	1695	6 669	9 643
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів державного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	13 441	16 470

Керівник

Калинський Олександр Олександрович

Головний бухгалтер

Кукса Світлана Олександрівна

¹ Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

² Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Звіт про виконання бюджету ПФУ

на 1 ЖОВТНЯ 2024р.

Установа Пенсійний фонд України

Одиниця виміру: грн.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Пенсійного фонду України

01.06.2017 №105

(в редакції наказу

Пенсійного фонду України

від 07.10.2020 №104

ФЕ-7

Форма № 2-ПФ (бюджет)

Найменування показника	Код рядка	Затверджено бюджетом (зі змінами)	Виконано
А	Б	1	2
Залишок коштів на початок року, з якого:	0010		4 670 821 296,99
на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	0011		1 986 557 720,06
ДОХОДИ:		x	x
власні доходи за ЗДПС та кошти на виплату пенсій іноземним пенсіонерам, які проживають на території України	0030	387 690 958 900,00	381 026 719 900,49
у тому числі:		x	x
за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням	0040	387 494 826 200,00	380 806 680 414,63
у тому числі:		x	x
сума єдиного внеску на ЗДПС (далі -ЄВ), розподілена на ЗДПС	0050	363 331 719 800,00	356 508 815 511,39
кошти від підприємств на покриття фактичних витрат на виплату та доставку пенсій, призначених особам, які працювали на роботах за списком №1 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджених Кабінетом Міністрів України	0130	2 562 775 000,00	2 931 853 073,28
кошти від підприємств на покр факт витрат на випл та дост пенсій,призн особам,які працювали на роботах за сп №2 виробництв, робіт,професій,посад і показників,затв КМУ,а також прац, зайнятим на ін посадах,що дають право на приз пенсій за віком на під умов	0135	1 394 662 600,00	1 528 587 726,64
кошти сплачені банками за користування тимчасово вільними коштами Пенсійного фонду України, та інші власні доходи	0136	118 002 300,00	324 320 854,84
надходження за рахунок коштів ДБУ ЄВ за деякі кат ЗО, покр недоотр сум кош від застосув розміру ЄВ, ч.13і14ст8 ЗУ"Про збір та облік ЄВ на ЗДСС"	0145	20 087 666 500,00	19 513 103 248,48
кошти на виплату пенсій іноземним пенсіонерам, які проживають на території України	0146	196 132 700,00	220 039 485,86
доходи за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у тому числі:	0147	27 447 428 300,00	25 704 826 538,00
сума ЄВ, розподілена на ЗДСС у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та ЗДСС від нещасного випадку на виробництві та проф захворювання, які спричинили втрату працездатності	0148	27 427 382 100,00	25 664 702 833,39
інші надходження відповідно до закону (фін санкцій та штрафів, суми не прийнятих до зарахування витрат страх за СС, доходи від розміщення вільних коштів, у т.ч. резерву коштів ЗДСС, капіт платежі, доходи від реалізації майна, доб внески)	0149	20 046 200,00	40 123 704,61
Усього доходів (з урахуванням залишку) за ЗДПС, на виплату іноземним пенсіонерам, які проживають на території України, та за ЗДСС у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності від нещ випадку та проф захворювання, які спричинили втрату працездатності	0150	415 138 387 200,00	411 402 367 735,48
Перерозподіл влас коштів на покриття тимчас касових розривів	0155		0,00
кошти ДБУ на фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів ПФУ, з яких:	0160	184 638 264 400,00	184 980 127 651,52
пенсійне забезп військовослужбовців, виплата пенсій, надбавок і підвищень, призначених за різними пенс програмами	0161		183 951 992 044,77

кошти ДБУ на соціальний захист осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ВВ та осіб, що працюють в .особливих умовах, відповідно до ПКМУ від 27.12.23 № 1396	0171	1 661 360 900,00	1 249 618 539,98
кошти ДБУ на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності і по вагітності та пологах в пільгових розмірах громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	0174	26 929 500,00	16 825 027,23
кошти ДБУ на здійснення страхових виплат медичним працівникам закладів охорони здоров'я та членам їх сімей в наслідок захворювання коронавірусною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками	0175	36 012 100,00	10 089 000,00
кошти ДБУ на виплату житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого лічного побутового палива і скрапленого газу	0176	36 100 644 300,00	28 195 794 275,33
кошти Фонду ЗДСС на випадок безробіття на виплату достроково призначених пенсій	0177	238 260 900,00	38 298 785,79
УСЬОГО ДОХОДІВ	0260	637 839 859 300,00	625 892 081 342,69
Повернення ПФУ коштів, отриманих у попередніх бюджетних періодах	0261		1 039 672,64
Позика для покриття тимчасових касових розривів, пов'язаних з виплатою пенсій	0265		

Продовження додатка 3

Додаток 3
до Порядку складання, затвердження
та контролю виконання фінансового плану
суб'єкта господарювання державного сектору економіки
(пункт 11)

Підприємство	Державне підприємство "Інформаційний центр персоніфікаційного обліку Пенсійного фонду України"	Код		Пасивні зміни до затвердженого фінансового плану (дата)	
		за ЄДРПОУ	31460759	зміна з	
Організаційно-правова форма	Державне підприємство	за КОМФП	140	зміна з	
Суб'єкт управління	Пенсійний фонд України	за СПОД/У	22784	зміна з	
Вид економічної діяльності	Оброблення даних, розміщення інформації на веб-сайтах і поштова з вимою діяльність	за КВЕД	63.11	зміна з	
Галузь	72.30.0				
Одиниця виміру, тис. грн					
Регістр державної частки у статутному капіталі					
Середньобіліткова кількість штатних працівників	187				
Місцезнаходження	01014, м. Київ, вулиця Боспорська, 31/37				
Телефон	2859148			Стандартні звітності ПС/ВОВ	X
Президент та керівник	Калицький Олександр Олександрович			Стандартні звітності МС/ФІ	

ЗВІТ
про виконання фінансового плану
за I квартал 2024 рік,
(рік)

Основні фінансові показники

Найменування показника	Код рядка	Факт нарахованих наслідком з початку року		Звітний період (рік)			
		місяць рік	поточний рік	план	факт	відхилення, +/-	виконання, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Е. Формування фінансових результатів							
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1000	16 110	21 396	21 623	21 196	(427)	98
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1010	(12 578)	(16 091)	(16 962)	(16 091)	871	95
Валовий прибуток/збиток	1020	3 532	5 105	4 661	5 105	444	110
ЕБІТДА	1310	445	464	508	464	(44)	91
Чистий фінансовий результат	1200	217	281	269	281	12	104
ІІ. Сплата податків, зборів та інших обов'язкових платежів							
здаток на прибуток підприємств	2111	-	62	59	62	3	105
здаток на податку вартість, що відноситься до бюджету за підсумками звітного періоду	2112	-	4 196	4 325	4 196	(129)	97
здаток на податку вартість, що відноситься відповідно до бюджету за підсумками звітного періоду	2113	-	-	-	-	-	#ДК:В0!
відрахування частини чистого прибутку державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями	2115	173	225	213	225	10	105
відрахування частини чистого прибутку господарствами товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, на повноту дивіденди на державну частку	2131	-	-	-	-	-	#ДК:В0!
Усього виплат на користь держави	2200	5 036	11 099	11 426	11 499	(327)	97
ІІІ. Капітальні інвестиції							
Капітальні інвестиції, усього, у тому числі:	4000	446	93	120	93	(27)	78
ІV. Коefіцієнтний аналіз							
Рентабельність діяльності (чистий фінансовий результат, рядок 1200 / чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), рядок 1000) x 100, %	5010	1,35	1,33	1,24	1,33	x	x
Рентабельність активів (чистий фінансовий результат, рядок 1200 / вартість активів, рядок 6020) x 100, %	5020	1,57	1,58	x	1,58	x	x
Рентабельність власного капіталу (чистий фінансовий результат, рядок 1200 / власний капітал, рядок 6080) x 100, %	5030	3,18	4,13	x	4,13	x	x
Рентабельність ЕБІТДА (ЕБІТДА, рядок 1310 / чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), рядок 1000) x 100, %	5040	2,76	2,19	2,25	2,19	x	x
Коefіцієнт фінансової стійкості (власний капітал, рядок 6080 / (заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, рядок 6030 + поточні зобов'язання, рядок 6040))	5050	0,98	0,62	x	0,62	x	x
Коefіцієнт зливу основних засобів (сукупна знос, рядок 6007 / середня вартість основних засобів, рядок 0802)	5060	0,62	0,65	x	0,65	x	x

